БОРИС ПРИВАЛОВ

Разкази за находчивостта

ВОЙНИШКА БИБЛИОТЕКА

РАЗКАЗИ ЗА НАХОДЧИВОСТТА

Борис Привалов

РАССКАЗЫ О СМЕКАЛКЕ

Военное издательство
Министерства обороны Союза ССР
Москва — 1954

БОРИС ПРИВАЛОВ

Разкази за находчивостта

Превел от руски
ДИМИТЪР ДУБЛЕВ

ВОЙНИШКА БИБЛИОТЕКА
ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО ПРИ МНО

Mus. N6328

ЗА НАХОДЧИВОСТТА

Смелостта, инициативността и находчивостта са свойствени на нашия народ. През Великата отечествена война 1941—1945 г. забележителните качества на съветския воин се разкриха в цялата си пълнота, в цялото си богатство. Неведнъж беше доказано, че находчивостта е страшно оръжие в ръцете на тоя, който го владее до съвършенство.

Що е находчивост? Това е умение да заблудиш врага, умение да скриеш своите намерения и планове, да изпълниш заповедта на командира с най-малък риск. Успешно приложената военна хитрост помага да се намери изход, така да се каже, и от безизходните положения, обуславя поражението на врага.

Но трябва да се помни, че ако находчивостта не се съчетава с храброст и издръжливост, с блестящо владеене на оръжието, тя няма да принесе полза. Даже надареният с необикновена природна находчивост войник не може да

постигне успех в боя, ако не е овладял поверената му военна техника до майсторство.

Опитът от Великата отечествена война има голямо значение за развиване на войнишка находчивост. Всеки, който е участвувал в нея, може да приведе множество примери за прилагане на военна хитрост. Вдъхновявайки се от героичните подвизи, младите бойци търсят нови, творчески начини за проявяване на досетливост и находчивост, учат се на инициативно водене на боя.

В настоящия сборник са поместени предимно разкази за старши сержанта на свръхсрочна служба Павел Шликов.

Павел Шликов е събирателен образ. В неговото лице читателят ще открие чертите на много съветски воини, които в трудните боеве проявяваха смелост, инициатива и досетливост.

ТИШИНА

В пушалнята ефрейтор Аганков се приближи до войника Жуков.

— Ще разрешите ли да запаля? — попита ефрейторът.

В стаята стана тихо. Учуден, Жуков подаде на Аганков кутия кибрит.

— Нашият Аганков днес е без огънче — пошегува се някой.

— А къде е запалката ви, другарю ефрейтор? — попита Жуков.

Запалката беше известна на цялото поделение. Отначало, когато не познаваха Аганков, казваха за него: „А-а, оня със запалката!" Запалката бе подарък от баща му, стар тулски оръжейник, и приличаше на малък пистолет. Когато се натискаше спусъкът, „пистолетът" звънко щракваше и от дулото изхвръкваше пламнало езиче. Ако трябваше да се угаси огънят, пак се натискаше спусъкът, чуваше се щракане и запалката

можеше да се скрие в джоба. Ефрейторът се гордееше много със своята „огнехвъргачка".

— Тя има снайперистска подкваса — казваше Аганков, — десет запалвания от десет възможни! Нито една засечка — тулска работа!

И изведнъж днес, за първи път в продължение на една година, ефрейторът се появи без прословутата си запалка. Затова го и гледаха учудено войниците.

— Аз я... разглобих — каза Аганков, като смучеше усилено цигарата. — Трябва нещо да се усъвършенствува.

— Навярно искате не само огък, но и тютюн да ви дава? — попита Жуков, като се усмихваше. — Разкажете ни за рационализаторското си предложение...

— Какво да ви разказвам! — Аганков изпусна такова голямо кълбо дим, сякаш искаше да постави димна завеса пред лицето си. — Глупости... Нищо интересно. Нека по-добре другарят старши сержант ни разкаже нещо от фронтовия живот.

Старши сержант Павел Шликов пушеше с лула. Той погледна внимателно еф-

рейтора, който пак се опита да скрие своето смущение зад кълбата дим. Косматите червеникави вежди на стари сержанта стърчеха като малки рогчета. Те придаваха на лицето му насмешливо изражение.

— Какво пък, има една кратка история — каза Павел Шликов. - За тишината. Нали това е особен род маскировка! Вие знаете и за „галошите", които партизаните са слагали на конете... И за това, как при нощните действия са увивали с парцали канчетата, за да не тракат... А за разузнавачите говорят въобще, че са „безшумен народ". Чували ли сте такъв израз? Безшумността, т. е. тишината, е страшно оръжие. Трябва да се владее до съвършенство. При разузнаване всеки отговаря за всички и всички за един. Ако някой заговори високо или дръпне с лопата — всичко пропада, цялата замислена операция... Щом поделението е демаскирано, противникът може да го унищожи. Ето докъде довежда недисциплинираността на един човек... Но аз искам да ви разкажа как тишината помогна на нашата рота да разгроми две противникови роти.

Стига сме димили, другари – каза Жуков, като хвърли цигарата, – защото от дима не се вижда другарят старши сержант.

Войниците хвърлиха цигарите, даже Аганков изплува зад „димната" завеса.

— Това се случи през четиридесет и трета година — започна старши сержантът. — Тогава аз служех в батальона на капитан Северцов. Може би някой е чувал това име? Герой на Съветския съюз, сега работи в завод и е известен рационализатор. По природа си е изобретател. Какво ли не измисли той на фронта! Човек с голяма находчивост, сто какъв беше нашият командир. Чували ли сте за гранатата-пожарогасител? Не? Та нали целият наш фронт знаеше за нея!

— Не съм чувал за такива гранати — каза Аганков. — Поне да можеше ла видя една.

Павел Шликов хитро погледна ефрейтора.

— Ама вие какво, никога ли не сте виждали граната?

— Гранатата не е за гасене на пожар — каза Аганков. — По-скоро обратното...

И ние мислехме така — подхвана Павел Шликов. — Но нашият командир доказа, че ако човек е находчив, може и с граната да потуши пожар. През тоя ден ние се добрахме до реката. Фашистите отстъпваха. На другия бряг — село. Не трябваше да дадем на противника да се закрепи в него. А единственият мост гори. Гредите горят, искри летят. Без мост, сами разбирате, ще отиде много време за форсиране. . . Какво ще стане? Гледаме, капитанът бяга право към моста. В ръцете му противотанкови гранати. Замахва и хвърля една след друга гранатите под моста, в реката. . . Оттам се издигат водни стълбове. Водата облива опорите на моста, гредите, настилката. Кълби се пара като в баня. И чуваме гласа на командира: „Батальон, след мен!" Полетяхме към моста, а там вече няма огън. Водата свършила своята работа, не напразно й е дадено званието „почетен пожарникар". . . Тук-таме взривовете бяха поразвалили настилката, счупили перилата, но това, разбира се, са дреболии. Фашистите никак не очакваха, че ще успеем да запазим моста и че ще преско-

чим реката без задръжка. Те не успяха да се закрепят в селото и побягнаха понататък...

— Това с гранатата добре е измислено — с възхищение се произнесе Жуков.

— Впоследствие тоя начин често се прилагаше от нас и от други части — каза Шликов. — Гранатата-пожарогасител стана твърде известна. Но, разбира се, тя трябва така да се хвърля, че, първо, да не попадне в основата на моста, и второ, мостът не трябва да се издига много над водата. Иначе колкото и гранати да метнеш, само рибите ще зашеметиш. Тоя случай ви разказах, за да имате представа за нашия командир капитан Северцов. А сега ще ви разкажа за безшумните действия, за тишината...

Шликов разпали почти угасналата си лула и смукна дълбоко.

— Предният край на нашата отбрана се врязваше като клин в разположението на хитлеристите. На самото острие на клина имаше височина. Малък хълм, но за фашистите беше като трън в очите. Те се стараеха да отрежат клина, да изправят, както казваха, линията на фрон-

та или в най-лошия случай да завземат хълма, но нищо не излезе. Дадоха много жертви, а хълмчето си стои както преди. както преди обстрелва всичко наоколо.

Нашият батальон отбраняваше левия склон на хълма. От щаба съобщиха на командира, че на нашата рота предстои да атакува противника утре сутринта.

И ето какво измисли капитан Северцов: да напуснем хълма.

— Тоест, как да напуснете? — ужаси се Аганков. — Да отстъпите ли?

— А нима съм казал „да отстъпим"? — усмихна се Шликов. - Да напуснем, това не значеше да отстъпим. Слушайте внимателно! Ние тръгнахме от височината срещу противника, но така, че фашистите нищо не забелязаха. „Маскирахме се" с тишина. „Ще работим през нощта при абсолютна тишина — каза командирът. — Ако противникът чуе само един подозрителен звук, всичко е свършено. Разбрано ли е?"

И ние рихтахме в снега ходове за съобщение, траншеи, гнезда, направихме проходи в минните полета на противника, прорязахме в телените заграждения

вратички и отвори, както е редно. Всички, разбира се, работеха мълчаливо и бяха в маскировъчни халати. Даже шепнешком се бояхме да разговаряме. Отблизо да погледнеш — призраци работят, честна дума! Ням филм. А фашистите няма-няма, па току подхвърлят осветителна ракета. Тогава свираш лице в снега, лежиш и не дишаш.

Па и снегът, щях да забравя да кажа, не можеше да се изхвърля на открито. Ако сутринта хитлеристите видят, че на равно място са израсли преспи, можеше да се провали целият ни план. Трябваше да работим къртовски. Знаете ли какво правят къртовете? Те не изхвърлят земята на повърхността, а я набиват в стените на прорития вход. Така действувахме и ние, даже по-добре. Когато кърт излиза на повърхността, все пак изхвърля шепа пръст, а ние нито една снежинка не избутахме нагоре.

Изринахме траншеи и входове за съобщение, отрамбувахме всичко, както трябва, а после тихо се върнахме на височината. Започна да се развиделява. И слънцето още не беше успяло да изгрее, ко-

гато започна артилерийската подготовка. При първите изстрели целият батальон премина незабелязано в изритите през нощта траншеи. Седим между противниковите окопи и хълма, наблюдаваме хитлеристите. Когато заговори нашата артилерия, някои от фашистите залегнаха в блиндажа, други се прехвърлиха на втората отбранителна линия. . . А ние се готвехме да се хвърлим напред. Изведнъж след артилерийската подготовка изскочихме от снежните траншеи, минахме минните полета и бодливия тел. Докато хитлеристите да заемат бойни позиции, ние бяхме при тях!

Нашето неочаквано появяване в неутралната зона така ги зашемети, че те в началото даже и не стреляха. После се опомниха, но вече беше късно – деляха ни само петдесетина метра. Втурнахме се в окопите, разбихме минохвъргачните батареи, взехме пленници. . .

А след нас в пробива се вмъкна и цялото поделение. Клинът стана още по-голям. От тези места после целият фронт започна настъпление. . . Ето колко находчив беше нашият командир! А защо,

ако се замислим, победихме в тоя бой? Защото пазихме тишина. Един звук — и биха ни открили... Разбирате ли? Представете си сега един такъв недисциплиниран войник, който би нарушил заповедта на командира и демаскирал ротата... Аганков, къде сте? Почакайте, сега ще поговорим за вашата загалка.

— Какво има да се говори? — Аганков въртеше в ръцете си кутийка кибрит. — Днес ме подведе запалката.

— Не се запали?

— Не, гореше както винаги отлично — каза Шликов, като пухкаше с луличката си. — Но ако това се случеше при бойни условия, тя би отнела живота на своя стопанин.

— Днес бяхме на разузнаване — неохотно заговори Аганков, — всички правила на маскировката бяха спазени. Изпълнихме задачата и се връщахме назад. Малко пообъркахме ориентирите. Вървим, а ни се струва, че сме сбъркали посоката. Спряхме се на завет, запалихме цигари. Изведнъж, откъде се взе, майор с лента на посредник. „Вие, другари, сте „убити" — казва. — Вие се демаскирах-

те." „Как? Не ни е ясно." „А с какво щракахте? — пита майорът. — В гората се чу някакво металическо щракане." Веднага се сетихме: запалили бяхме цигарите си с моята запалка. А тя сами знаете как щрака!

Майорът си отиде. Ние в качеството си на „убити" седнахме спокойно да пушим и изведнъж чуваме тих глас: „Горе ръцете!" Гледаме: Шликов и Ястребов стоят отзад с отправени към нас автомати.

— А на мен ефрейтор Аганков ми отвръща — усмихна се Шилков: — „Не можете да ме вземете в плен, убит съм заради запалката си." Ето ви цялата история...

— Разглобих запалката си — каза Аганков. — Искам да отстраня щракането, за да работи безшумно.

— Да отидем заедно да побаем над нея — каза старши сержант Шликов. — С един ум е добре, но с два е още по-добре. Аз имам вече една идея. Ако колелцето със зъбеца...

И старши сержантът отиде с ефрейтора да усъвършенствува подаръка на стария тулски оръжейник.

ДЕСЕТТЕ МИНИ НА СЕРЖАНТ КАТЮШИН

Тая вечер старши сержант Шликов срещна войника Жуков с думите:

— Другарю бивши условен противник, разкажете ми как подведохте днеска поделението си!

— Та то, другарю старши сержант — смути се Жуков, — и малко време имах, пък и...

— Представете си, другари — каза Шликов, като гладеше стария белег на бузата си (признак на това, че старши сержантът е развълнуван или огорчен), — че нашата рота и придадените й танкове излизат от гората. Отпред — път, кален междуселски път, и по него бягат четирима войници. От нас бягат. А на пътя се търкалят две незакопани мини, изровени са трапове, купчини пръст — с една дума зеленчукова градина. Тук не е необходимо ла имаш висше военно об-

разование, ясно е – условният противник е искал да минира пътя, но не е успял. Сега давам думата на редник Жуков, нека ви обясни защо не се е справил със задачата си.

Жуков смутено разроши късата си коса.

— Другарю старши сержант – въздъхна той, — много малко време дадохте за поставяне на мините. Чухме, че бръмчат мотори в гората. Пък и с тридесет мини нима можеш да покриеш целия път?

— Работата не е в количеството на мините — отряза Шликов, – а във вашата съобразителност и умение. Танковете са наблизо, трябва да се вземе решение, а на вас пръстите ви треперят. А кой казваше на ефрейтор Аганков: „Да имахме мини, така ще покрием пътя, че котка няма да мине."

— Там котка може и да не мине — ще се уплаши, но танкове ще минат! – забеляза някой от слушателите.

— Нима тринадесет мини са достатъчни, за да се покрие целият път? – про-

дължаваше ли пита Жуков. — Коловозите също трябваше да се минират...

— Трябва да се действува съобразително, като се имат предвид дадените обстоятелства. Всичко да се вземе под внимание: и калта, и блатистата почва около пътя, и най-важното - танковете на „противника". Изглежда не винаги ви достига бързина при поставяне на мини. А как казваше Суворов? „Важен е не броят, а умението в боя". Да не мислите, че при бойни условия времето винаги е достатъчно и че мините са в излишък? Аз ще ви разкажа как например при такива условия действуваше моят другар старши сержант Кузма Катюшин... Сега наистина е есен, а тогава беше пролет, но също имаше кал, локви, тресавища... А сержант Катюшин имаше само десет мини. Та нима аз никога не съм ви разказвал за Кузма Катюшин? Не? Какъв красавец беше той! Сибирец. Забайкалец. Само перчема му да видите! А мустаците му! Мустаците му бяха особени, като къдрици. У никого не съм виждал такива мустаци. Да, красив момък беше!

— Защо „беше", другарю старши сержант? — попита ефрейтор Аганков. — Загина ли Катюшин?

Когато Шликов се усмихваше, белегът на лицето му не се забелязваше — скриваше се в бръчиците или както казваше сам старши сержантът, „маскираше се в релефа на местността". И сега белегът на Шликов постепенно се губеше в усмивката му.

– Жив е, само че обръсна мустаците си и ликвидира перчема. Жена му заповяда... Впрочем шегата настрана. Ставаше дума за десетте мини на сержант Катюшин.

Обстановката беше следната: нашият батальон беше изпълнил задача в тила на противника и се връщаше при своите. Известньж получаваме заповед да пресечем пътя между село Горки и селцето Поташково, да се укрепим там и да задържим противника на всяка цена до седемнадесет часа. Нашето разузнаване донесе: от Горки към Поташково се движи вражеска пехота повече от батальон и двадесет танка, а освен това и голям обоз от боеприпаси. Капитан Северцов запо-

вяда да се организира отбрана на 700 метра от гората, срещу блатото. Близо три километра пътят минаваше през гъста борова гора. Там танковете не можеха да се разгънат. А от гората пътят излизаше на полето. Но между полето и гората имаше тресавище. В тресавището, както знаете, има много могили, островчета, купчини пръст - остатъци от твърда почва. На тях именно се и разположихме. Нашият командир хитро беше пресметнал: танковете няма да напуснат пътя, фашистката пехота също трудно ще се движи по тресавището. Отлична позиция! В същото време сержант Катюшин получи заповед да минира пътя. Наоколо бе тихо, но вече се чуваше в далечината бученето на танковете.

- Колко мини ви останаха? — попита капитан Северцов Катюшин (а Катюшин беше старши в групата на сапьорите).

— Десет, другарю капитан — отвърна сержантът.

— Стигат ли?

— Ще се постараем да стигнат, другарю капитан.

А е далечината танковете тътнат. И ето Катюшин със своята група е вече на пътя. Сержантът дава нареждане, а сам, виждам, се вълнува: навива с пръст ту перчема, ту мустака си. Една част от сапьорите поставят мините на пътя, други — по краищата, трети — също на пътя, но по-далеч от първата група. Да се разказва е дълго, но те работеха бързо, точно и сръчно. След малко се върнаха в батальона и Катюшин доложи на капитана, че е изпълнил задачата, а в гората вече се чува такъв грохот, сякаш там бушува буря и поваля борове. Ние лежим, за земята се държим. Катюшин се е настанил близо до мене (бяхме стари приятели). И ето танковете изпълзяват от гората, спират накрая и започват да обстрелват. След това (отзад сигурно напираше колона) тръгват по-бавно. Иззад дърветата се изсипва пехотата и започва да се придвижва по блатото.

Ние откриваме огън по хитлеристите, както бе наредено. И изведнъж те се върнаха в гората: първо, защото имаше блато, и второ, бяхме здраво. Цялата им надежда беше в танковете. Те пълзят по

пътя и искат да дойдат в тил. И изведнъж взрив! Първият танк веднага спря: катюшиновите мини го закотвиха. А сержантът шепне:

— Я гледай, една вече избухна!

От края на гората минохвъргачки шарят по нашата позиция. Парчета от мини падат наоколо. Другите танкове започват да заобикалят челната машина. Поизлизат напред и изведнъж дават заден ход.

— Забелязаха! — вика Катюшин.

— Защо се радваш? — питам аз сержанта. — Твоите мини забелязаха. Няма да идат по-нататък. Гледай, отбиват се от пътя!

И действително двата танка като по команда се отбиха встрани, но и двата се разтърсиха. Чувствувам как Катюшин въздъхна по-свободно. А останалите танкове се разгъват и — назад, към гората. А там бумти, та чак нашето блато се тресе. И отново хитлеристите тръгват в атака. Виждат, че пътят е миниран, за танковете няма път — в тресавището да влязат, може съвсем да затънат — сега могат да се надяват само на пехотата.

На фашистките автоматчици не беше лекo. Лазят до пояс във водата, затъват — да ги биеш е лесно. Ние си избрахме добра позиция, а те нямаха време да изследват блатото. В същото време танковете обстрелваха пътя, искаха да премахнат минното заграждение. И най-лошото е, че ни откриха минохвъргачките. Паднаха много ранени.

— Колко е часът? — питам Катюшин.

— Пет без три минути — казва Катюшин.

А фашистите все пълзят и пълзят от гората. За нас стана тежко: моята лека картечница се нагря, сякаш ще се стопи. И боеприпасите се свършиха, а няма откъде да донесат нови.

Изведнъж земята под нас забумтя, небето затрепера. Пред гората като че израсна стена от огън, взривове, дим, дървета. Даже и до нас долитат трески и клончета. Удари нашата дългобойна. Очевидно гората бе простреляна от нашата тежка артилерия. Когато там се съсредоточи цялата фашистка колона, дългобойната ги чукна. Тогава, от само себе си се разбира, на фашистите не им беше

до атака, лягат направо в блатото и не мърдат. Боят се да се върнат в гората — там е такова танкотрошене, та пушек се вдига... Тоя ден здравата натупахме врага. Това е всичко... Но ако не бяха десетте мини на Катюшин, можеше да не изпълним задачата и трудно щяхме да се справим с танковете.

— Но аз не разбрах, другарю старши сержант — каза ефрейтор Аганков, — от какво са се уплашили танковете? Когато заобиколили разбитата машина и излезли на пътя, какво са видели? Минно поле? Но нали Катюшин е имал само десет мини, с тях не може да се направи минно поле.

— Там е работата, че той е съумял да устрои минно поле — усмихна се старши сержантът. — Находчивостта му помогнала. Той разположил мините така: по три мини в края на пътя и две на двайсетина метра от тях, в средата на пътя. Замаскирал ги в следите на неотдавна минала машина. На петдесетина метра още две, също в средата на пътя. Разбрано ли е? Ето неговите десет мини. А по-надалеч, на двайсетина метра от по-

следните, Катюшин заповядал да направят две купчини от кал, като че ли там има зле замаскирани мини. Същия трик той устроил и на коловоза: на десетина метра от тях поставил лъжливи мини. Какво се получи? Челният танк се разби, другите два решиха да го обходят, но видяха пред себе си минно поле. Спряха се, след това решиха да минат по края и също бяха вдигнати от взрива. Другите танкове не изпълзяха напред, пък и пътят беше вече задръстен. А и покрай пътя видяха „мини" и решиха да се върнат в гората... Това е всичко. Разбирате ли, Жуков, каква сила — десет мини плюс войнишка находчивост? А вие имахте не десет, а тринадесет парчета. И се опозорихте! Но нищо, ще дойде време, когато аз и за вас може би ще разказвам: „Ето как войникът Жуков надхитри противника..."

— Обещавам, другарю старши сержант — започна Жуков, но Павел Шликов каза:

– Вярвам, че такива случаи повече няма да се повтарят, а за резките думи сам си виновен, заслужи ги...

БЕЗИЗХОДНО ПОЛОЖЕНИЕ

Моят приятел Павел Шликов, старши сержант на свръхсрочна служба, ми показа веднъж снимка. На нея бе запечатан момент на тройно ръкостискане: танкист, артилерист и Шликов сплетяваха три длани в един мощен юмрук и ми се струваше, че не може да се намери такава сила, която да разкъса тоя възел от войнишки пръсти.

— Среща на стари познати ли е? — попитах Шликов, като разгледах снимката.

— Преди не се познавахме по име — уклончиво отвърна старши сержантът на свръхсрочна служба и замълча, разпалвайки лулата си.

— Загадъчно говориш, Павел Григориевич — удивих се аз от неразговорчивостта на обикновено толкова словоохотливия приятел.

След дълго разпитване ми стана ясно, че Шликов има някакви основания да не проявява особен ентусиазъм при спомена за това събитие. Оказа се, че старши сержантът е убеден, че тая вечер се е опозорил не само пред своя честен народ, но и пред своето поделение. Какво ти поделение — цялата майка-пехота подвел!

— Попаднах в безизходно положение — каза Павел Шликов, като смучеше лулата си. — За първи път в живота си не изпълних задача!

— Странно е от вас да слушам такива думи като „безизходно положение" — подразних аз приятеля си. — Вие, старият фронтовак, старши сержантът с воинска находчивост, както ви нарича младежта...

— Е, щом стана дума — въздъхна Шликов, — ще ви разкажа всичко поред. Вие ще ми влезете в положението и ще признаете, че то беше безизходно... Това се случи в Деня на танкиста. Както е редно, отидохме да поздравим „именниците" — танкистите от съседния лагер.

А там се бяха събрали всички родове войски, както пред голямо настъпление...

Беше вече привечер, когато някой предложи да послушаме старите фронтовваци. С една дума, да си припомнят миналите дни и битки, където заедно са воювали.

Танкистите отделиха един старшина, весел момък от Чернигов. Артилеристите — старши сержант, гвардеец, мерач. А нашите момчета, пехотата — мен.

Старшината от Чернигов уговорихме да излезе пръв. Отначало той отказваше, но кой може да устои на съвместните действия на пехотата и артилерията? Накратко казано, той се изкачи на подиума — в техния лагер имаше такива специални подиуми, построени на поляната, нещо като сцена — и започна своя разказ.

— Ние — казва, — скъпи другари, преминахме със своите машини през огън, вода и бетонни тръби. Да, не се учудвайте, имаше такъв случай в един уличен бой: трябваше да се отиде във фланг на противника през четириметрова железобетонна тръба. Ако тя беше за-

минирана, нашата работа, сами разбирате, беше спукана. Но на противника не можеше и на ум да му дойде — той запушил тръбата с една картечница и се успокоил. . . Но това е само началото, нещо като запявка. Аз ще ви разкажа ето какво. . .

Ние с артилериста не останахме да слушаме старшината, отидохме на поляната на такова разстояние, където даже гласът на разказвача не се чуваше. Искахме да си съберем мислите. Седнахме на дънери и запушихме. Всеки си напряга мозъка: за какво да говори? Аз лично например никога не съм излизал на сцената, а отгоре на това и пред толкова много слушатели. Друго е да си припомняш случаи от фронта сред другари през почивката или в пушалнята. А тук дори и любимата лула не помага — неудобно е да се дими пред народа. . .

— Вълнувате ли се? — пита ме артилеристът от своя пън.

— Вълнувам се — отвръщам. — Аз не съм народен артист, мога и да се смутя на сцената. Нали не приказка, не анекдот, а боен епизод трябва да се разкаже. . .

И ето седим ние. мълчим, всеки си мисли за своето. От полянката от време на време долита по някоя откъслечна дума: „залп", „ракета", „изстрел"...

Гледам, моят артилерист мърда устни, чертае нещо на земята, намери, значи, подходящ епизод. А на мен сякаш напук нищо не ми идва в главата. Вълнувам се като пред първата атака.

Запуших, като че ли се поуспокоих. За какво все пак ще разказвам? Може би за това, как капитан Северцов помогна на танковете да форсират река Сож? Или как сержант Катюшин помогна на танкистите да замаскират така машините, че след това сам не можа да ги намери? А може и за нашите разузнавачи, които промениха във фашисткия тил пътните знаци и указатели и хитлеристките танкове потънаха в блатото?

А от поляната — ни звук: танкистът така увлече народа, че го слушаха със затаен дъх.

— Е, нищо — поободрявам се аз, — и пехотата ще съумее да съобщи нещо любопитно. Няма да се посрамим.

Почуках луната о пъна, натъпках я с тютюн и запуших. Артилерията продължаваше да бае на своята схема. На поляната запалиха лампи, около тях заиграха хоро нощни пеперуди и комари. Точно над мен, между клоните, висеше луната. Светеше като гнездо на жар-птица, но колкото по-дълго я гледах, толкова повече тя ми заприличваше на осветителна ракета... И в тоя миг си припомних един нощен бой, той така изпъкна пред очите ми, като че ли всичко вчера бе се случило...

Фашистите ударихa наш тежък танк и той затъна в така наречената „ничия земя", наблизо до вражеските окопи. Екипът излизаше от него на вълни, на вълни, изглежда здраво го бяха засегнали.

— Може и да е останал там някой жив — казаха войниците — но положението на момчетата е безизходно. Не могат се измъкна: фашистите са близо, простреляна е навярно всяка тревичка...

А сержант Кузма Катюшин поглади мустаци и възрази:

— Колкото до безизходното положение, бъдете по-внимателни! Може да се помъчим да спасим машината!

Тогава го затрупаха с въпроси: как, какво е намислил, може ли да стане.

— Подробностите ще доложа на командира — каза Катюшин, — а да се добера до тоя танк ще ми бъде действително трудно. Ще трябва да помолим артилеристите да ме прикриват с огън.

И отиде при командира.

След него споровете се усилиха. Какво е намислил Катюшин? Не е възможно да се поправи танкът — хитлеристите чуват всеки звук. Само да подозрат, че някой е останал жив в машината, веднага ще доразрушат танка. От друга страна, изглежда, че фашистите го харесаха за свой трофей... Промъкнаха се до него, дори по бронята му лазиха, но не можаха да влязат вътре, изпълзяха назад. Току-виж, ще се появят влекачи да вземат ударената машина на буксир.

Докато спорехме, Кузма Катюшин побеседва с командира и лейтенантът одобри плана му. Сержантът запълзя към танка. Ние го прикривахме с огън, арти-

лерията също биеше. Видяхме как Катю шин допълзя до машината, но след това изчезна — тъмно е, нощ е, макар и да висяха кандила над полето. Хитлеристите може би също видяха Катюшин. Но не му попречиха да се добере до машината: навярно смятаха, че техният „трофей" е като мишеловка — ще припълзиш до там, а назад как ще се измъкнеш! „Езикът", си казват, сам дойде, доброволно, провървя ни!"

Тъкмо стигнах до това място на спомените си, когато чух наблизо залп. Подскочих на пъна и изпуснах лулата от ръце. Артилеристът седи до мене и се смее.

— Ето — казва, танкистът свърши разказа си. Сега отивам аз. Мене няма да ме прекъсват с такъв залп от аплодисменти, но ще се постарая. . . Артилерията никога не изостава от танковете.

И отиде богът на войната в чин старши сержант на сцената. Аз не се вълнувах повече: запуших своя димилник, както в поделението наричаха моята лула, и започнах да дообмислям тоя „безизходен" случай с танка. . .

. . . Нощта беше тиха. Нашата артилерия наистина не даваше на фашистите да спят. Един влекач беше изпълзял към нашия танк, но артилеристите изведнъж го заковаха на място. На сутринта вече излязоха два влекача. Артилерията биеше, но неточно, попадение нямаше. От напрежение чак сърцето ни заболя. А в това време фашистите закачиха влекачите, прикрепиха буксирни въжета и започнаха да влачат нашата машина.

Изведнъж като забумтя моторът, че като се спусна нашият танк, ние просто се вкаменихме. А машината пълзи към нас, влачи след себе си двете фашистки костенурки. Артилеристите ладоха огнева преграда между танка и хитлеристките окопи. Все пак единият влекач успя да се откъсне, но не отиде далеч. Един снаряд го заболе в земята. Фашистите не успяха и да се прицелят и танкът с трофея премина на наша страна. Люкът се отвори и оттам излязоха Кузма Катюшин и танкистите.

Ние викахме „ура", поздравявахме Катюшин, а той беше тъжен.

— Ех — въздъхва, — няма защо да ме поздравявате, единият все пак се отърва! А нали у нас, сибиряците, е правило — за един ударен два неударени да се вземат.

И повече дума не можахме да откопчим от него — казват, че забайкалците са все такива: не обичат да говорят на вятъра.

След това си изяснихме всички подробности. Оказа се, че Кузма се досетил, че екипажът в танка е жив, когато видял дима. Той твърде много приличал на димна шашка. Танкистите имат такъв обичай: ако машината е малко счупена или повредена, те я спират. За да не я лочупи противникът, запалват шашка. Димът се кълби, струва ти се, че танкът гори и вражеската артилерия го оставя на мира. Ех, казват, машината е готова, може да я отпишеш от сметката. А Катюшин забелязал веднага, че димът е подобен на шашка, но не бил уверен, решил да провери. Повредата се оказала действително малка, но не могли да я поправят - фашистите щели да чуят чукането по метала... И Катюшин пред-

ложил на танкистите да се маскират със ... шум: да извършат поправката под артилерийските залпове. Артилеристите, предупредени от командира, обстрелваха цялата нощ на равни интервали предната линия на немските укрепления. Най-страшното беше, че влекачите можеха да дойдат по-рано, преди всичко да е поправено. Мушна се един влекач — удариха го. И едва след четири часа боговете на войната позволиха на хитлеристите да се приближат до машината... А по-нататък всичко тръгна като по ноти. Когато довлякоха фашистите на нашата линия, те даже не се опитаха да се съпротивяват: толкова бяха слисани. Сторило им се, че танкът сам си тръгнал. Нали им казали, че целият екипаж е изгорял.

Взривът от аплодисменти на поляната ме върна отново при дънера, лулата и луната.

— Нима артилеристът вече свърши своя разказ? — помислих си аз. — Някак много бързо! Навярно е изровил някакъв дребен случай и за три минути —

готово. Е, хайде, дойде вече ред и на царицата на полето!

Поправих кепето, пристегнах рубашката и тръгнах.

Излизам на подиума, а там — целувки, артилерията и танковете се тупат един друг по рамото, а разговори няма, само:

— Помниш ли?

— А ти помниш ли?

— А как се върнахме назад, помниш ли?

С две думи, типична среща между стари бойни другари.

— Ех, приятелю — казва ми танкистът, без да пуска от ръката си ръката на артилериста. — Такава среща! Историческа случайност. Разбираш ли — в един бой сме били. Тук аз разказах един случай, а той излиза и започва да докладва същия случай, но от своя, артилерийска гледна точка. Каква среща, каква среща! И то в един бой! Помниш ли тая нощ под Харков, артилерия? Как стърчахме ние на „ничия земя"! А как ломъкнахме немците на буксир?

— Момент само — казвам аз, — разрешете да ви задам един въпрос по същество. Вие, другарю старшина, познавате ли Кузма Катюшин? Та той се промъкна до вашия танк.

Танкистът дори изпусна ръката на артилериста — толкова беше учуден.

— Катюшин? Че как не... Един такъв мустакат сибирец! Златна глава, макар и голям мълчаливец. Той ни подсети да извършим безшумен ремонт.

— Та, значи — казвам, — аз съм негов приятел. През тая нощ се намирах на специална стрелкова засада. Лъжах на мушка подстъпите към вашата машина, за да не допусна фашистите, ако се опитат да минират танка или да го вдигнат във въздуха. Роднина сме, значи.

Това, което стана в тоя момент, нито с перо може да се опише, нито с фотоапарат да се заснеме. Николай Аганков наистина се постара да развали цялата лента, изцрака двадесетина снимки, в това число и тази, дето сме тримата. А виковете не се сетиха да запишат на лента, жалко. Какви викове бяха! И нашето родно „ура", и обикновени войнишки

въторзи. Нима можех да разказвам вече? Подготвеният разказ пропадна, а друг епизод отведнъж не можах да си припомня... Па и не беше вече до това! Последната, така да се каже, и първата дума остана за танкиста... Ето как мина, по-точно как не мина моето първо излизане на сцената — въздъхна Шликов и разпали лулата си. — Положението беше безизходно: имаш за задача да разкажеш епизод, а възможност да разкажеш — нямаш. Липсваше ми съобразителност. Трябваше, знаете ли, друг случай да разкажа. За взрива! Нима не го знаете? Не съм ли ви го разказвал?

И старши сержантът, като скри фотографията, започна следния разказ за войнишката находчивост...

ВЗРИВ

Старши сержантът на свръхсрочна служба Павел Шликов правеше стойка на успоредката, когато на спортната площадка се появиха старши сержант Гончаренко и ефрейтор Аганков.

Гончаренко приближи до успоредката и като изгледа Шликов от долу до горе, каза:

— Аз дойдох, Павел Григориевич, да ви попитам за танците. Какво обичате повече — полка или гопак?

Шликов скочи на земята.

— Да няма писмо? — попита той.

— Още няма, но иде — засмя се Гончаренко. — Току-що бяхме с ефрейтора в града и срещнахме нашия куриер. Ще потвърдите ли, другарю ефрейтор?

— Той заповяда да ви предадем, Павел Григориевич — каза Аганков, — че имате писъмце от Новосибирск, от някой си Салавьов.

— И за предстоящите танци молеше да ви предупредим — добави Гончаренко. — След половин час пощата ще бъде в лагера.

— Благодаря, другари, за добрата вест! — Шликов така стисна ръцете на Гончаренко и Аганков, че двамата след това цели пет минути духаха пръстите си.

— Така можем да станем инвалиди — каза Гончаренко. — Ти, Павле, проявяваш стихийна необузданост при радостни известия... Отсега нататък никакви съобщения да не очакваш от мене.

— Радост, другари! — като се усмихна широко, каза Шликов. — Открі се следа от Тарас!

Войникът Жуков, който седеше на леста, чу последните думи на Шликов и реши както обикновено да блесне с ума си:

— Цитат от Николай Василиевич Гогол, повест „Тарас Булба", глава 12-а, първи ред.

Всички се разсмяха.

— Улучи право в ябълката — каза Шликов. — Само че тая ябълка не е от

същото дърво. Фамилното име на моя Тарас е Салавьов. Разделихме се с него в средата на четиридесетте години на двадесетото столетие, или по-точно казано — през юли 1946 година. Тарас се демобилизира и замина за Сибир. Той е костромец, но в Сибир имаше работа от сърдечен характер: трябваше да види една девойка, с която още на фронта водеше активна преписка. Това обаче е отделна история... А мене по това време ме преместиха в друга част — така се и загубихме. Но както се казва, планина с планина не се среща, но човек с човека се среща. Вълнъж чета вестник. Между другото в него пишат за град Новосибирск, където живее демобилизираният сержант Салавьов. И пишат, че тоя бивш сержант върши там разни чудеса. Имаше и някакво описание. Прочетох — виждам: така може да действува само моят Тарас. И характерът му същият, и находчивостта е чисто салавьовска... Писах писмо до редакцията на тоя вестник с молба да ми изпратят адреса на бившия сержант. И ето днес, виждате ли, и отговор е дошъл!

Какво беше написано във вестника? – попита Николай Аганков.

Павел Шликов измъкна от джоба си пристегнат с ластик бележник и извади от него акуратно сгъната изрезка от вестник.

— Сега ще ви изясня как стоп работата – каза Шликов. — Но нека заемем такава позиция, че да виждаме вратата. Искам да забележа веднага пощата.

Като излязоха от спортната площадка, приятелите се разположиха на скамейката, под сянката на стар клен. Оттук се виждаше добре всеки, който се приближеше до лагерната врата.

— Та ето що пишат за моето приятелче — каза старши сержантът. — Доноската се казва „Майстор на взрива". В началото се разказват интересни неща, но с някакви баналнн думи, че силата на взрива се използува все по-често в стопанството. Специалисти подривници строят диги и бентове в колхозните области, засипват ями, а освен това ограничават и горски пожари. С помощта на експлозията огънят в гората се обкръжава с ровове. Създават десетки кило-

метри дълги ровове в някакви минимални срокове... Накратко казано: за живото дело — мъртви думи. А ето, че в средата на очерка става дума и за Салавьов.

„... Бившият сержант от Съветската армия, бригадирът-подривник Салавьов е голям майстор на взривното дело. Той предава своя опит на младежите. Някои негови ученици вече са овладели до съвършенство взривната техника."

И се разказва един случай, който собствено ме и заинтересува. Ще ви го предам по-добре със свои думи. Във вестника е описан дълго и вяло.

Трябвало да се развали стар заводски комин. Нямало друг изход: поради някакви пукнатини не можел да се ремонтира, а да стои без работа не бива, пък и опасно било — току-виж рухне извеснъж!

Поканили Салавьов да се заеме с тая работа.

Но най-сложното било това, че около комина имало различни заводски постройки. Дирекцията на завода впрочем така се нетеглила, че била съгласна на

всичко, дори и да пострадат някои от недвижимите й имоти.

Салавьов се посъветвал със своите помощници и заявил:

— Вие, граждани от дирекцията, както изглежда, не жалите държавните пари. А ние, обратно — свикнали сме на икономии. Трябва да се работи, както и да се воюва, с минимални загуби. Затова нашият взрив ще бъде безвреден — нито едно стъкло няма да се счупи. Ще свалим комина като по конец — точно в това коридорче между къщите. Там, на края на прохода, има някаква будка, само тя ще прекрати своето съществуване.

Може би Тарас не е казал такива думи, за това не гарантирам. Но нещо подобно е било казано — той е пресметлив и грижлив момък. Например, за да отреже веднъж, той ще мери двадесет и седем пъти.

Дирекцията била във възторг от неговото предложение.

— Започвайте — казват. — А за будката не се безпокойте, това е стар стражеви пост, крайно време е да се избавим

от него. Само по скоро съборете тоя комин.

Извършили подготвителната работа, пробили дупки в основата, пресметнали, както е редно, всеки грам взрив. После проверили още веднъж изчисленията, направили отново сметка -всичко е наред.

Когато избухнал взривът, всичко станало така, както казал Салавьов — тухлите се наредили като по конец, гредите не закачили нищо освен старата будка.

— Това е майсторство! — каза старши сержант Гончаренко.

— Майсторство и съобразителност! — поправи го Шликов, като прибираше в бележника си изрезката от вестника. — Трябвало да се пресметнат всички пукнатини, да се имат предвид всички грапавини. Също да се обмисли разположението на зарядите. Целият комин трябвало да се свали.

— Не напразно вестниците пишат за човека — каза Аганков. — Успял, значи, да постигне всеобщо уважение.

— „Той направи така, че да го уважават всички, по-хубаво от това не можеше да измисли" — процитира Жуков. —

Александър Сергеевич Пушкин, роман „Евгений Онегин", строфа първа, ред първи.

— Щом прочетох тая статия — продължи Шликов, — изведнъж ми стана ясно: ето къде се е заселил моят Тарас. Даже и да нямаше фамилното му име — аз щях да позная Салавьов по съобразителността, по маниера на работа. Неговата съобразителност, ако мога така да се изразя, има рационализаторски характер. Ето как с тоя комич са разрешени изведнъж няколко задачи: и никакви разрушения да няма, и задачата да се изпълни с минимална загуба на средства, и работниците да са облекчени при разчистването на камъка — всичко лежи на едно място, не е разхвърляно. И винаги така... Докато я няма пощата, ще ви дам още един пример от неговата работа на фронта. Преди малко Жуков цитира Пушкин, но не съвсем точно...

— Можете да проверите — обади се Жуков. — Аз ей сега ще ви донеса „Евгений Онегин".

— Аз не говоря за точността на текста, а за точността на употребените ци-

тати. По повод намека, че „не можеше по-хубаво от това да измисли" Когато става дума за Тарас Салавьов — това не подхожда. Той винаги е измислял нещо ново, оригинално.

Това стана в хитлеристкия тил, на чужда земя. Хвърлиха там сапьори и разузнавачи. Трябваше да се извадят от строя редица обекти и по такъв начин да се облекчи настъплението на нашите войски.

Така... Изпълнихме задачата и, като се свързахме с командуването, получихме заповед да се движим към фронта.

Промъкваxме се през рядко населена местност и се натъкнахме на развалини от завод. Той се намираше до самото шосе и бе разрушен от нашата авиация. Останахме да денуваме (вървяхме само нощем, както е установено) недалече от него, сред полето. То беше разровено надлъж и нашир — бомби го бяха орали, снаряди засявали. Нашите разузнавачи започнаха да пълзят по разни стари блиндажи и се натъкнаха на малък взривен склад. С една дума, потръгна ни. Той или се беше запазил от само себе си

— бяха го забравили след бомбардировката, — или някой интендант го беше скрил за свои цели. Но находката беше полезна.

Ето тогава Салавьов измисли операцията „Взрив". Доложиха за неговия замисъл на командуването, по радиото се получи „отлично".

Освен Тарас и командира на групата никой не знаеше подробности около взрива. Известно беше само, че ще бъде направен завал, който ще прегради пътя за отстъпление на хитлеристите.

Заводът беше разрушен до основи от нашата авиация. Тук-там стърчаха развалини от стени, остатъци от тръби като гора, поломена от буря. А до шосето имаше кирпичен скелет на пех.

Трябва да кажа, че ние със Салавьов се запознахме именно тогава. Отначало, разкайвам се за това, не му обръщах внимание. Ений такъв сухичък сержант, ниско подстриган, замислен, не пуши. Но като погледнах как работи, ахнах. Юначага! Сами отсъдете: железобетонните мостове къса на парчета като хартия. Релсите завързва в такива възли, че

моряците могат да му позавидят... А да превърне къщата в купчина за него не представлява никакъв труд. Разбира се, всичко това той върши с помощта на взрива, но от каква класа е работата му!

В случая ние смятахме, че Тарас прекалено мъдрува по отношение заводските развалини. Знаехме, че той е пресметлив, внимателен, обича всичко да предвиди. Но ни се струваше, че няма защо сержантът да усложнява работата. Той по няколко пъти обиколи всяка купчина камъни, нещо записваше, изчисляваше, нанасяше на чертежа. Накара старшината Поспелов като специалист по математика цяло денонощие да върши различни действия с цифрите. Момъкът така капна, че към края на втория ден не можеше да каже две и две колко прави, честна дума!

Салавьов измъчи своите сапьори, нашите разузнавачи изпоти седем пъти, докато разполагаха зарядите, поставяха взрива и т. н.

На хълма, приблизително на километър от завода и шосето, направихме блиндаж. От него местността се вижда-

ше добре. Когато беше привършено всичко по минирането, на разсъмване, след второто денонощие, ние се разположихме на предварително приготвените позиции..

А на пътя движението ставаше все по-оживено: фашистите бягаха на запад.

Свързахме се с командуването и доложихме: развалините са готови да ги вдигнем във въздуха. Не забравихме да доложим и за обстановката на шосето. Получихме заповед: след половин час да включим тока.

През цялото време на мене ми се искаше да разпитам Салавьов за неговия замисъл. Започнах отдалече.

— Интересно — казвам — какво ще правят сапьорите със завода. Да не искат да го качат с взрив на луната! По моя сметка, твърде много взрив натъпкахте там. Сякаш не е завод, а ракета.

Тарас ме поглежда хитро, но мълчи.

Някой от разузнавачите ме поддържа.

— Та нали — казва — сапьорите запланираха за всеки хитлерист по тухла. Може да се смята вече, че една противникова дивизия не съществува.

— Прекъснете разговора! — заповяда командирът. — Пригответе се за взрива.

А на шосето фашистите прииждаха като река. Най-много мотопехотата.

Около сечената на бившия завод пътят извива в лъга. Когато остатъците от цеха отлетяха във въздуха и паднаха на шосето, образува се такъв завал, че нито можеш да го прескочиш, нито да го обходиш. Здравата тухлена стена като бент прегради движението. Разбира се, под нея останаха да почиват навеки не една дузина хитлеристи. Фашистите се хвърлиха от пътя към полето — когато се влегна прахът, видя се, че те прокарват обходен път и разчистват завала.

— Нищо — каза Тарас, — имат работа за един час, а след това ще им дадем нова.

На шосето се събираха все повече коли. Пристигна артилерията и също спря. Работата по разчистване на завала беше в пълен ход. Част от фашистите помагаха на товарните коли да заобиколят развалините. Ето че няколко машини — три, четири, пет — заобиколиха завала откъм полето.

— Трябва да вдигнем допълнителните заряди — каза Салавьов, — изглежда, че единият взрив вече не е достатъчен.

Командирът разреши.

Вторият заряд избухна на средата на шосето, там, където разчистваха пътя, третият — на самия край на завала, където се очертаваше обходният път. В своя замисъл Салавьов разчиташе на тия допълнителни взривове. Представяте ли си как точно е трябвало да се пресметнат зарядите и техните места? Вторият и третият взрив трябваше да провалят всички сметки на противника.

Прахът се уталожи. Гледаме: валят се смачкани камиони — не можеш да ги преброиш, фашистите са още повече. А шосето е наблъскано с коли и оръдия до самия край на гората. Тук-там фашистите се опитват да се движат направо из полето, но колите не вървят. Полето цялото е копано, прекопано; по него какви ли не ровове, дупки от бомби и ями — нечии скривалища.

Но главният, така да се каже, основният удар тепърва предстоеше. Когато хитлеристите почти завършиха обход-

ния път, над полето се показаха наши бомбардировачи.

Именно тогава стана, каквото стана! Бомбите падаха и по шосето, и по развалините. Сякаш земята се обърна наопаки. Тухлите така свистяха, че всеки снаряд би се пръснал от завист, ако ги чуеше. А на земята — салата: хитлеристи, коли, оръдия, камъни.

След три часа ние вече посрещахме първата колона от нашите танкове. Беше завършено обкръжението на голяма неприятелска група.

Каква беше тук заслугата на Тарас? Той се досети да приспособи развалините за такова голямо дело. Провали всички планове за измъкване. Салавьов получи орден „Червено знаме" за майсторство, съобразителност и инициатива...

Павел Шликов прекъсна фразата и се хвърли към вратата — в лагера влизаше куриерът.

Гончаренко, Аганков и Жуков внимателно наблюдаваха как Павел Шликов взе плика, извади писмото и започна да чете.

— Радостно е да получиш такава вест — каза мечтателно Аганков. — След толкова години разлъка.

— Вижте как лицето на Павел Григориевич се измени — каза Гончаренко. — Може би се е случило нещо със Салавьов.

Шликов бавно крачеше към скамейката. Дойде, огледа войниците и каза тъжно:

— Стана засечка! Не е тоя Салавьов. Макар че е също подривник, също кавалер на орден. Нарича се Тимофей. Сам съм виновен: втълпих си, че щом е такъв майстор на взрива, той непременно е моят Тарас. А не напразно наричат нашия руски народ съобразителен, ние имаме много такива таланти.

— „Той не беше този — издекламира Жуков, — макар да приличаше на него, макар белезите да съвпадаха."

— Откъде е тоя цитат? — попита Николай Аганков.

— Съчинение на редник Жуков, том първи, първи стих! — отрапортува Гончаренко.

Павел Шликов навъси косматите си вежди, но после се усмихна:

— Ницо, ще се намери моят Тарас. Приятел е, не е игла да се загуби. Сибир не е купа сено. Па нали само за планините казват, че не се срещат, а човек с човека се среща.

ЗЕЛЕНИЯТ ПЛАМЪК

Това се случи в боя при село Шумяцко. Тук фашистите имаха няколко отбранителни пояса, а и реката им помагаше, прикриваше фланга. Изведнъж в най-решителния момент на боя чуваме да боботят наши танкове. Погледнахме, а те на онзи бряг на реката. В далечината мостът гори, по реката плуват останки от него. А танковете летят право във водата, като че ли има брод. Ние знаем, че тук водата е дълбока, около три метра, не по-малко. Искаме да предупредим, но няма кога. Танковете, наредени един след друг като жива опашка, се бухат във водата. От гъсениците се пръскат струи като фонтани - цели водни крила израснаха, както при машините, които поливат улиците. И танковете се плъзгат направо през реката, идват ни на помощ.

Така се учудихме на това, че е срамно да се каже. А фашистите съвсем се смутиха. И как не: идат съветските танкове през три метра дълбочина и като по сухо, не потъват!

Тогава нашата артилерия започна огнев вал, сподави огневите точки на противника. А богът на войната и царицата на полето, майката-пехота, винаги се разбират. Отиваме в атака, танковете отпред, фашистите вече се отдръпват.

С част от танковете отиваме по-нататък, като преследваме противника. А няколко наши машини останаха да разгонят и унищожат отделни фашистки групи.

И тогава именно стана тайнствената история със зеления пламък.

Аз в тоя миг бях в покрайнината на Шумяцко. Слънцето залезе. Смрачаваше се. Беше ми заповядано да организирам охраната на пленените фашисти, защото част от гарнизона, който беше в селото, капитулира.

И виждам следното: бягат, хвърлили автомати, група хитлеристи. След тях лети танк.

Фашистите, разбира се, могат да се скрият в дупките, в окопите, в траншеите, в ходовете за съобщение, но те бягат и крещят: „Грюне фламе."

А от оръдията на танка излиза струя зелен пламък право върху бягащите хитлеристи. И при това се разнася и звук: такъв странен, прилича на вой на сирена. Викът става още по-гръмък — представяте ли си как хора в припадък на ужас могат да реват?

Нашите автоматчици веднага хванаха бегълците и ги присъединиха към пленниците. Фашистите дишаха тежко след бягането и все повтаряха уплашено: „Грюне фламе, грюне фламе."

— По вашему, по руски — „зелен пламък" — преведе един от пленниците. — Това навярно е ново секретно оръжие. Иначе вие никога нямаше да разкъсате нашата отбрана... Но при ново оръжие всичко е безсилно...

Дълго време, след като предадохме пленниците, обсъждахме тоя „зелен пламък", но нищо не излезе. Същия ден вечерта, когато фашистите бяха отблъс-

нати на десетина километра от село Шумяцко, стана среща с нашите танкисти.

Тая част, която така неочаквано форсира реката и излезе във фланг на противниковата отбрана, беше върната назад във селото. Тогава побеседвахме с танкистите от душа, благодарихме им за помощта. Пушехме и от време на време ги питахме:

— А какво стана с водната граница? Преминахте през такава дълбочина като по автострада. И без мост.

— Какво трябваше да правим? — смеят се танкистите. — Мостът изгоря, фашистите го подпалиха, вие видяхте как гореше.

Смехът си е смях, но те ни разказаха забавна история. Оказа се, че танковете са влезли в боя съвсем неочаквано за фашистите. Хитлеристите били уверени, че русите нямат танкове на този участък.

Нашите машини били разположени зад реката, в гората. Хитлеристката авиация през цялото време търсела мястото, където могли да бъдат скрити танковете. Гората също била под наблюдение. Колко разузнавачи само кръжали

над тях — цяла ескадрила! Нашите зенитчици не могли да ги прогонят, защото фашистите веднага щели да се досетят, че има нещо в гората.

И командирът на поделението решил да успокои врага. Нека най-после види това, което иска.

На полянката, близо до реката, на другия край на гората били построени дървени макети на танкове в естествена величина. Вътре кухо — отгоре шперплат. Боядисали ги чудесно. Замаскирали ги, но посредствено. И мрежи имало, и клончета имало, с трева и с листа било посипано — но внимателният разузнавач все пак можел да ги види.

Разбира се, фашистите ги забелязали. На другия ден долитат пикировчици и разбиват на трески цялата шперплатова декорация.

На следващия ден всичките шперплатови листове са отново на своите места. Пак бомбардировка. И това било за последен път. Хитлеристите видели, че ги водят за нос, че им подлагат макети, престанали да бомбардират и да обръщат каквото и да е внимание на декорацията.

Някой самолет ще прелети над нашето танково поле, ще помаха с крила и ще отлети нагоре. Смея се, каже, над вашата руска хитрост!

Но в това време се смеели нашите танкисти, защото вместо макети под маскировъчните мрежи на изходните позиции вече стояли истински танкове. По такъв начин танковете могли да се съсредоточат на изходния рубеж за атака, без да предизвикат безпокойство от страна на фашистите.

Останала още една трудна задача: да се осигури бързото форсиране на водната преграда. А как ще стане това, ако не може да се построи мост?

Командуването прибягнало пак до хитрост, започнали да строят мост. Фашистите не им пречели, казвали си: „Нека го построят, ние тогава ще го бомбардираме."

Така и станало - едва завършен, мостът ярко пламнал, разрушил се и бил отвлечен от течението.

Изведнъж оживелите макети се хвърлили право във водата и прескочили реката на такова място, където нямало до-

ни колче и дълбочината била около три метра.

Строителството на лъжливия мост се вършело нарочно явно, за да си помислят фашистите, че русите ще форсират реката именно тук.

В същото време през нощта сапьорите забивали по дъното на реката колове. Сутринта реката отново била чиста на това място, където през нощта работели сапьорите. Коловете се забивали на петнадесетина сантиметра под водата. Два реда колове, един от друг на половин метър разстояние, се простирали от единия бряг до другия, по-точно до това място, където машината вече можела да излезе на брод. Между коловете от колове били поставени греди. Получил се подводен невиден мост, направен като че ли от десетки траверси, поставени на коловете. Инженерите пресметнали точно: танковете преминали по него с голяма скорост и мостът юнашки издържал товара.

Ето защо появяването на танковете изненадало хитлеристите, ето защо настъпила паника у врага.

А когато танкистите ни разказаха за всичко това, аз не се сдържах и попитах за „зеления пламък".

— Разкажете, момчета - помолих аз, — ако това, разбира се, не е държавна тайна.

Танкистите се разсмяха.

— Паша! — изведнъж завика появилият се отнякъде старшина с танкистки шлем. — Шликов! На кого се смеят, братко? На тебе ли?

Вгледах се втренчено в танкиста и ахнах.

— Костя! Пшеницин?

Сами разбирате, при такъв случай не може без целувки. Трябва да се има предвид и това, че Костя е здрав момък, ние двамата сме от различна категория по тегло и той здраво ме смачка

Костя познавах отдавна, още от мирните предвоенни години. Той беше тогава шофьор на такси. Беше добър шофьор, дори образцов. Но си имаше своя слабост. Разбира се, това беше само невинно увлечение. То, ако потърсим, у всеки човек можем да открием някаква страст към нещо. Един например събира марки

с различни излания или кибритени ку-
ии. Друг от всичко най обича вечер да
очука „козове". Трети -- не му давай
ляб да яде, но само го пусни на стадио-
а да се поядосва за „Спартак". Познавах
ин артилерист, който през свободното
и време учеше канарчета да пеят. До-
ър момък беше!

Но ето че и Коста Пшеницин беше не
о-лош от другите. Той имаше своя шо-
ьорска страст -- обичаше клаксоните.
еговата кола веднага можеш да я
азличиш по свирката от другите так-
ита в града. Такава сирена й беше при-
особил, че при нейния звук тролей-
ците от страх се събираха накуп, за-
равяйки за разписанието. Затова той
и си служеше с нея в центъра на гра-
а, а я пазеше за извънградски маршру-
и. Рибари наемаха често таксито на Ко-
тя, возеха своите ведра от града към ре-
ата и там със сирената на Пшеницин
ашеметяваха рибата. Един автолюбител
ечтаеше да има такъв клаксон на своя-
а кола. Той плати на Костя хиляда
убли за преместване на сирената. Но
Пшеницин се гордееше с „бръмчилото",

както той наричаше своето изобретение, и презираше финансовите машинации. Така пътуваше той до самата война.

— А сега? — попитах Костя, когато официалната част с прегръдките и целувките завърши. — Сега кой свири на твоето „бръмчило"?

— Една девойка — някак си смутено каза Костя. — Само че тя не е шофьор. Тя е ефрейтор. От ПВО. Моята сирена дадох на противовъздушната отбрана. Сега стои на покрива на къщата на улица „Казихинска" № 7 и дава сигнали за въздушна тревога. Мога да ти покажа фотография. На девойката, разбира се, а не на сирената.

— А въобще — попитах аз — нали е по-свободно в танковата част? Не е както в такси — ни светофари, ни милиция.

— Вярно — засмя се Пшеничин. — Само че понякога и тук ме мъмрят. Пак за свирка. На машината си поставих такъв сигнал, какъвто няма в цялата армия.

И Костя ме помъкна към своя танк.

— Та той и за „зеления пламък" ще ти разкаже — казаха танкистите. — Ако само това не е държавна тайна!

И те пак се разсмяха.

— А какво общо имаш ти с това? — попитах аз Пшеницин.

— Това стана в нашия екипаж! — каза Костя. — Затова ни и нарекоха „зелен пламък".

Приближихме се до танка. На кулата седеше и чистеше автомат някакъв сержант.

— Приятелите на нашите приятели са и наши приятели — каза Костя. — Запознайте се: Павел Шликов, Иван Гренков. Обърни внимание, Паша, Гренков не е само куполен стрелец, но и прекрасен пиротехник. В парка за отдих и култура е правил фойерверки при маскарал. В областта на бенгалските огньове като него няма друг. Днес в боя ни спаси два пъти живота.

Стрелецът скочи от кулата и ми стисна ръката усмихнат.

— Ракетата е знаменито нещо — каза той. — Нали? Но тя е още в своето дет-

ство, макар и отдавна да е излязла от пеленките си...

И тогава аз чух единствения верен вариант на историята за „зеления пламък". Верен, защото ни го разказаха Гренков и Пшеницин, автори на тоя род оръжие.

Танкът под командуването на лейтенант Колесников се втурнал един от първите в противниковата отбрана. Тъпчел взотове, жива сила, оръдия.

Фашистите бягали, танкът получил заповед да унищожи останалите в траншѐите вражески групи. И тогава доложили на лейтенанта, че снарядите и патроните се свършили.

— Заповедта трябва да се изпълни! — казал командирът.

Танкът стоял в някаква долинка. Мракът се сгъстявал, видимостта изчезвала. Лейтенант Колесников се показал от люка, огледал се и в тоя миг някакъв случаен снаряд се разбил наблизо. Командирът бил ранен. Пшеницин отвел машината зад хълма, в гъст храсталак. Гренков превързал лейтенанта. Раната се оказала сериозна. Водачът и стрелецът

решили да прекосят бойното поле (там все още доубивали фашистите) към големия път, където могли да предадат командира на санитарите.

Танкът полетял из полето. А сред хитлеристите имало много изтребители на танкове. И ето, един от немците излязъл срещу машината с връзка гранати — фауст-патрони тогава още нямало, задоволявали се с гранати. Когато фашистът се готвел да хвърли връзката под машината, Пшеницин изведнъж изключил мотора и включил своята сирена. Воят на сирената се разнесъл из полето. Изплашеният хитлерист се гмурнал в най-близкия окоп. Танкът взел заден ход, за да набере скорост и мине окопите, но фашистът отново се показал от окопа. Пшеницин пак дал сигнал, но немецът само се разсмял. Разбрал проклетият хитлерист, че танкът няма снаряди. От дупки и окопи се показали главите и на други фашисти. Всички налничали без страх — пред тях стоял обезоръжен танк.

Хитлеристът отново се приготвил да хвърли гранатите, но в тоя миг от оръдието на танка се изтръгнала огнена

струя със зелен цвят. Тя ударила фашиста право в лицето. Той като мъртъв паднал в окопа.

Кулата се завъртяла. Втора огнена струя със същия зелен цвят обгорила друг немец. Той извикал, забол лице в земята, ритнал два пъти с крака и затихнал.

Другите немци, виждайки странната картина и зеления пламък, изскочили из окопите и побягнали направо през полето, като виели от ужас и викали „Грюне фламе".

Танкът полетял след тях, като се стремял колкото се може по-скоро да се измъкне на главния път за медсанбата. От време на време сирената виела и след тоя странен звук от сръдието излитала струя страшен зелен огън.

Ето, тая картина видях аз, когато бях в покрайнината на Шумяцко. А ето какво станало по-нататък: танкът излетял на широкия път и срещнал санитарите. И когато поставили вече лейтенант Колесников на носилката, а Пшеницин и Гренков започнали да се вмъкват в машината, два пикиращи хитлеристки са-

молета връхлетели над самотния танк, който стоял сред пътя.

И тогава биха загинали раненият командир, машината и санитарите, ако Гренков не бе грабнал ракетния пистолет — своя постоянен спътник, и не бе изстрелял ракета по отстъпващите фашисти.

Хитлеристките летци разбрали тоя сигнал така: танкът е взет очевидно от своите, те дават знак със сигнална ракета — противникът е в тая посока.

Гренков, който видял как фашистите сигнализирали със зелени ракети на своите авиаразузнавачи, отишъл преди боя при старшината и поискал колкото се може повече зелени ракети.

— Фойерверк за победата ли ще устройваш? — попитал старшината, но като знаел страстта на Иван Гренков, дал му половин сандък ракети.

И ето, вместо снаряд Генков употребил ракета. Той отворил затвора на оръдието и стрелял в хитлеристите от ракетницата. Пъхнатият в дулото на оръдието ракетен пистолет ударил фашиста с право мерене и той паднал. Отдалеч

това произвело страшно впечатление. Вторият фашист гледал необикновения зелен огън. Гренков се обърнал и пуснал ракета право в лицето му, тъй като фашистът седял на около пет метра от него. В здрача струите от зелен пламък се виждали отдалеч.

А Пшеницин през цялото време сигнализирал със своята сирена. Представяте ли си каква загадъчна картина! А като правило страшно е това, което е непонятно. Психологическа истина.

— Сега бях в санбата — каза Костя Пшеницин, когато Гренков свърши разказа си за „зеления огън". — Нашият лейтенант е в безопасност — направиха му операция, всичко е наред. Ако бяхме закъснели само час, би било зле за командира.

— А сега, Костя — каза Иван Гренков, като започна отново да чисти автомата, — изсвири нещо забележително на твоята свирка. Нека другарят послуша историческите звуци. Сега хитлеристите ще се боят от тоя сигнал като от огън.

-- Като от „зелен огън" — каза Пшеницин и влезе в машината.

Раздаде се жалният вой на сирената. Едно куче зави в съседния двор. Гренков се намръщи.

— Трябва да забранят през почивката тия упражнения на Константин — каза куполният стрелец. — Трябва да пазим нервите си! Нали?

— Какво да правиш — казах аз, — всеки си има свои слабости... Нима ако не бяхте обичали фойерверка, щеше да се роди „зеленият пламък"? Няма такова, на пръв поглед безполезно увлечение, което в ръцете на съобразителния човек да не принесе полза.

- Вярно! — каза Иван Гренков. — Но на „бис" Пшеницин няма да извикаме.

И той почука по бронята.

- Стига, Коста! Ако искаш през почивката да свириш, приспособи към свирката нещо класическо — като баян... Не тормози другарите си с тоя звук!...

КОСАЧИ

Сребристата луна се заплете в мрежата на брезовите клонки. Под брезата блещукат огънчета от цигари — ту светнат, ту отново угаснат.

— Едно нещо е съобразителността в боя — говори старши сержант Павел Шликов на събраните около него млади войници, — когато шансовете за вас и за противника са приблизително равни, друго е, ако се намираш явно в по-лошо положение. Аз не казвам „в безизходно", защото за съветските воини отдавна е доказано: „безизходно" положение не съществува. Така че най-важното е при всякакви обстоятелства да помните своя воински дълг и клетвата. Да служиш на родината си до последно дихание — това е закон. Аз ще ви разкажа за моите фронтови другари Костя Пшеницин и Иван Гренков.

Самолети от съседния аеродром се въртят над полето. Машините прелитат над главите на войниците и Шликов постоянно прекъсва разказа, изчаква да стане отново тихо...

— Историята с Пшеницин и Гренков беше проста. По специалност те бяха танкисти. Но се случило така, че като попаднали в обкръжение, те се присъединили към партизански отред Така воювали почти половин година, без всякаква броня, пеша. Най-често били изпращани на разузнаване.

И ето, от Голямата земя се получила задача: да се открие в района на село Дубовица аеродромът, който служел за база на фашистките бомбардировачи. Той бил така добре замаскиран, че въздушните разузнавачи не могли да го открият. Единствената им надежда била в партизаните. Костя и Иван тръгнали на разузнаване.

Пет денонощия бродили разузнавачите по гори и блата и една нощ се натъкнали на фашисти.

— Ние сме от Никулич — казал Костя Пшеницин, — намира се на десетина

версти оттук, косачи сме, отиваме на сенокос в Шумячи. При старейшината. Гамошният старейшина ми е кум.

Хитлеристите обискирали „косачите" и ги повели през повалени от бурите дървета и клони в далечна глуха гора. Кой е могъл да предположи, че в непроходима борова гора под всяка купчина повалени дървета стои часови? Обикновено немците никога не навлизаха навътре в горите...

Но гората, където ги завели разузнавачите, се оказала по израза на Иван Гренков „крупен населен пункт" На всяка крачка землянки, блиндажи, под всяко дърво кухня или кола. Над големите поляни били простреми маскировъчни мрежи, а над тях за по-правдоподобно били нахвърляни клони, наръчи трева... Не било чудно, че за въздушния разузнавач гората изглеждала съвсем пуста.

Патрулът спрял пред голям блиндаж. Немец с ефрейторски нашивки отишъл да докладва.

На разпита, който водел майор-есесовец, Иван и Костя повторили същата лъжа за старейшината-кум и за пред-

стоящата коситба. Решихме, казали, да стигнем по най-краткия път в Шумячи, преминахме през гората, а тук такава неочаквана среща.

Майорът ги изслушал и както се очаквало, не повярвал нито дума. Седналият зад масата хитлерист-интендант бързо заговорил с есесовеца, като поглеждал постоянно пленниците.

— Да ги разстреляме не сега, а на разсъмване — разбрал криво-ляво Гренков. — Утре сутринта трябва да подновим отново маскировката, така че ще ни е необходима прясна трева, а косачите са малко. Нека на разсъмване да покосят. Нищо няма да се случи с тях, няма да ни убягнат.

Майорът се съгласил. Ответи разузнавачите в землянка, дали им канче с вода. Хитлеристът-часовой приседнал на дъната срещу вратата и започнал да си подсвирква. Всяка мелодия той завършвал с предизвикателни извивки.

— Костя, защо се уплетохме като петел в кълчища? Защото работим по старому, без въображение. — казал Гренков. — Минахме една застава, втора, а

на третата се натъкнахме... Нали знаехме, че летището е някъде наблизо, че охраната е усилена, и все пак тръгнахме направо. Залачата остана неизпълнена. Така ще си умрем за този, дето духа, без да се разплатим...

— Някак глупаво се получи — закахърил се Пшеницин. — Не съм мислил, че така ще се простя с живота.

От отворената врата на землянката се ръждала гората. Часовият престанал да свири. Горе, в лунното небе, се чул шум от мотори. Той ставал все по-силен и по-силен.

— Костя! — казал Иван Гренков. — Не клюмвай глава! Скръбта и жалбите няма да те спасят. Чуваш ли къде се намираш? На самия Дубовицки аеродром! Разбра ли? Замаскирали са го в гората с всякакви локви и полянки. И летят само нощем. Излиза, че все пак открихме обекта!

— Какво от това? Пет минути преди смъртта! — махнал с ръка Пшеницин. Все едно, на своите вече не ще съобщиш.

Моторният шум така се усилил, че дръжката на котелката затрептяла. Ясно

било, че тук до разузнавачите живее напрегнат босен живот вражеският аеродром.

— А нашите летят — въздъхнал Пшеницин — и нищичко не вижлат.

— Да — казал Гренков, — де да имахме радиопредавател, за да повикаме изтребители.

— Да умреш от своите, разбира се, е по-добре — произнесъл Пшеницин. — Поне ще знаеш, че заедно с тебе ще умре някой и друг фашист...

Разузнавачите разговаряли високо, сред грохота на самолетните мотори никой не можел да ги чуе.

— Утре нашите ще тръгнат да бомбардират — казал Пшеницин, — а ние ще косим трева на фрицовете. Хубава картинка! Аз няма да кося, а ти, Иване, както искаш. Все едно, така и така ще се мре.

— Ти за смъртта не мисли, тя сама ще помисли за тебе — като запушил остатъка от махорката, казал Гренков. — Ти по-добре си помисли как да я излъжем...

Луната плувала по небето, обикновена, кротка. Тя заливала летището и обкръ-

жаващата го гора с равна, спокойна светлина.

Ту един, ту два юнкерса изведнъж като тъмни стрели прелитали край бледния от безсъница лунен лик.

— Работил ли си някога в авиочаст? — попитал Гренков.

— Не съм... Защо?

— Така. Една мисъл ми хрумна.. Разказвал ми е един случай Авдеев, командир на бомбардировъчна ескадрила — такъв един нисичък, мургав, мой земляк. Спомняш ли си го? Та ето, Костя, сега обстановката става подходяща.

— Ти не ме утешавай, всичко разбирам, не съм малък... „Обстановката е подходяща." За погребение — да, подходяща е!

— Остави, Костя, тия задгробни слова. Ние още толкова работи ще направим! И сами може би ще останем живи! Само, разбира се, ако времето е добро. Без мъгла.

Навикът да бъдат предпазливи все пак надвил. Устните на Гренков почти докоснали ухото на Пшеницин. Приятелите си зашепнали.

В рамката на вратата се мярнали сенки. Лъч от синьо фенерче осветил вътрешността на землянката. Разузнавачите станали. Немецът махнал с ръка -- „Излизай!"

Пред землянката стоял интендантът, когото приятелите видели в блиндажа на майора, и двама войници-автоматчици. Ножовете на косите блестели като риби в тревата.

— Решихме да ви изпитаме — казал интендантът на разузнавачите.

— Ако сте истински косачи, ще ви пуснем!

Единият от автоматчиците взел двете коси и тръгнал пред тях. След него тръгнали Иван и Костя. Последен вървял офицерът.

Ливадата се простирала зад гората като море, обляно от бялата светлина на луната. Вятърът на вълни пребягвал по високата трева. Постоянно се срещали немци с наръчи клони и трева — маскировката се подновявала.

— Тук косете! — казал интендантът.

Единият автоматчик прекосил ливадата и застанал на далечния й край, за да

не офейкат косачите. Другият автоматчик седнал на края на гората.

Гренков попипал острието с палец и като направил няколко размаха, поискал брус. Пшеницин също замахнал няколко пъти, за да поусвои нещичко — той косял лошо.

Като казал нещо на автоматчика, офицерът си отишъл. Конвоините гледали как работят руснаците. Вторият коси полошо, но ницо, замахът му е широк, върви уверено. . .

— Не стига ли? — казал Костя (той косял трудно и напрягал всичките си сили да не би да забележат отдалеч неговата неопитност).

— Не, малко е! — усмихнал се Иван. — Трябва още да бръснеш и да бръснеш. Това е все едно да дадеш лоша работа. . . Хайде да се сменим — сега аз ще тръгна напряко, а ти надолу.

И пак размах — откос — крачка, размах — откос — крачка, размах — откос — крачка.

Разсъмвало се бързо. Небето синеело все повече и повече и ето лунният диск

почти се разтопил в сиянието на настъпващия ден.

Автоматчиците дошли по-близо и направили знак да оставят косите. Пшеницин и Гренков хвърлили косите в тревата. Досами тревата се виело малко ручейче. Там се търкаляло простреляно войнишко канче. Иван погледнал небето, въздъхнал и повдигнал канчето. За да се напие, трябвало да затиска с пръст дупката.

Неочаквано се чул шум от мотори. Високо в прохладната синева летели червенозвездни бомбардировачи...

Канчето с вода замръзнало в ръцете на Гренков. Немците с вирнати глави се вглеждали страхливо в строя на бомбардировачите. Макар цялото летище още с първите проблясъци на зората да се бе превърнало отново в обикновена гора, все пак автоматчиците следели с тревога самолетите.

Първият слънчев лъч легнал на земята.

Пшеницин облекчено въздъхнал.

Водата се леела от незатисната дупка на канчето, заливала Ивановата ру-

башка, но той не забелязвал нищо освен ятата от страшни птици над полето.

И изведнъж самолетът-водач разлюлял крила и започнал да се развръща. Ескад рилата повторила маневрата на водача и самолетите взели нов курс — към го-рата.

— Фердамт![1] — завикал един от нем-ците.

Иззад дърветата побягнали уплашени хитлеристи. Някакъв офицер, като раз-махвал ръце, тичал към полето.

Разузнавачите се разсмели.

— Поклон пред вас! — казал Гренков, загледан в червенозвездните птици.

— Въздушна целувка! — добавил Пшеницин.

Приятелите се спогледали, погледнали изумените и изплашени фашисти и сега, когато задачата вече била изпълнена, могли да се заемат и със своето спасение.

Самолетите били толкова много, че ливадата станала на петна от сенките

[1] Проклятие.

им. Свирнето на бомбите заставило всички да се хвърлят на земята.

— От своите не се страхувам! — викнал Иван, като хванал за гърлото падналия автоматчик.

... Когато разузнавачите дотичали до хълма, в гората вече бушувал пожар, избухвали складове с гориво и боеприпаси, трескаво стреляли зенитки.

Долу, пред Иван и Костя, се простирала пожълтялата, изгоряла от слънцето ливада. Тъмна, току-що окосена в нея буква Т като огромна стрелка сочела право към горското летище.

ЧОВЕК-НЕВРЕДИМКА

„. . . Напразно се усмихвате така недоверчиво: „Невредимка, фантастика! Това не може да бъде!" А ето, представете си — тук няма никаква фантастика, а редица факти. Нали ви разказах вече за сержант Кузма Катюшин? В армията той беше известен човек, наричаха го „сержантът с гвардейска находчивост". А приятелите му казваха просто „човек невредимка". И не напразно Сами отсъдете: в колко атаки е бил, в колко боеве е участвувал, разхождал се е във фашисткия тил, сам срещу танк е излизал — и нито една драскотина. Никакви изменения във външния му вид. Левият му мустак — а мустаците му бяха разкошни — наистина обгоря веднъж. Но това стана, защото легна да спи наблизо до печката.

Покрай командира и всички бойци от Катюшиновото отделение започнаха да

наричат „невредимки". Да попаднеш в началото при Катюшин се смяташе за голяма чест. Лично аз отидох там като стар войник — бях прекарал година на фронтовата линия. Но сред Катюшиновите юнаци се почувствувах новак. Катюшин имаше такава поговорка:

— Руският войник даже смъртта може да вземе в плен. Само че с ум трябва да се действува и основният войнишки закон да не се забравя: колкото повече обичаш своето оръжие, колкото по-добре го владееш, толкова по-дълго ще живееш, толкова по-скоро ще видиш победата.

И ето, настъпиха за мене тежки дни. Босве нямаше, но Кузма Катюшин започна да ми възлага такива задачи, че аз дневно не селем, а селемдесет и седем пъти се потях.

— Ти, Шликов, си съобразително момче — казваше сержантът, — но находчивост ти липсва. А войник без находчивост — това е все едно винтовка без затвор. В най-кратък срок трябва да се научиш на находчивост.

Вие мислите, че Катюшин се надсмивaше относно овладяването на находчивостта? Не. Оказа се, че находчивостта може да се научи точно така, както точната стрелба или боят на щик. А нали секретът на „невредимостта" се заключава именно в находчивостта?

Да предположим, че се води бой. Настъпва труден момент. И тук на помощ идва находчивостта. Сякаш сама по себе си. Случайно. Но ако помислим, тук няма никаква случайност. Кой е находчив? Този, който е хладнокръвен, пресметлив, не се вълнува напразно, не се обърква, умее бързо и правилно да се ориентира в обстановката.

Както птицата не мисли, че трябва да маха с криле, така и сръчността трябва да влезе в кръвта, във всеки мускул на войника. Щом веднъж човек стане похватен, и точната стрелба ще дойде на помощ, и пълзенето по лакти, и боят на щик, и куршумът ще бие точно, и ще бъде храбър. Похватният войник не се загубва в боя, не си хаби напразно нервите. Той има време да обмисля. Той ще съумее и да се скрие от врага, и гнез-

до да си изрови, и то така бързо, така разумно, по новому, че сержантът ще каже: „Досетливо момче!"

Много взискване от своите бойци Кузма Катюшин. А от себе си — десет пъти повече. Беше човек с универсална сръчност. На него му допадаше и понтонен мост да построи, и картечницата да ремонтира под дъжд от куршуми, и с всякакъв вид оръжие да работи — без колебание. Отбираше от всичко!

Провежда например с поделението си тренировка по „невидимост". Дава на всички петнадесет минути за маскировка, а след това тръгва да ги търси. Който остане неоткрит, той е издържал изпита. Е, а който не е успял — започва отначало.

Или пък например се съберем за нощно разузнаване.

— Вие, Шликов, готови ли сте да излезете на разузнаване, — пита сержантът.

— Тъй вярно, другарю гвардейски сержант — отвръщам. — Готов!

Катюшин поглажда мустаци и ми заповядва да извадя всичко, което имам в

джобовете, и да сложа по отделно предметите от всеки джоб.

В десния, и сега помня, се оказа табакера от неръждаема стомана и джобно ножче. В левия — кутия кибрит.

— Трябва винаги да се поглежда в своя собствен джоб. Ето, такава дреболия като ножа и табакерата може да провали някоя голяма задача и да струва живота на всички. Два металически предмета заедно. Те така дрънкат, че от сто крачки се чуват. Накъде с тия звънтящи джобове, и то покрай вражеския часови? Запомнете: към стъклото и метала разузнавачът трябва да се отнася винаги с подозрение. А кибритът?

Катюшин взе кутията, поклати я — трака.

— Пак непредвидено? — Сержантът пъхна в нея парче марля и кутията стана „тиха".

Мислите, че всичко се свърши с това? Не. Слушаха гласа на моите ботуши — около пет минути стъпвах от крак на крак, — проверяваха дали скърцат. След това започна прегледът на обмундиров-

ката: не трие ли ремъкът, как е прогонена гранатната торба.

Тук, разбира се, аз не изброих всичко — няма време за подробности. Но мисля, че имате вече представа за взискателността на нашия сержант.

А сега ще премина към самия разказ за операцията, в която за пръв път участвувах с Катюшин.

В навечерието взводният командир от пехотното разузнаване беше преведен в друга част, а на Катюшин беше заповядано да поеме временно командуването на взвода.

Първата бойна заповед, получена от новия командир, беше разузнавачите да проникнат в село Ключовка и да го овладеят, щом започне артилерийската подготовка за настъпление, за да създадат паника във вражеския тил.

— Операцията е отговорна — каза полковникът. — Аз имам малко хора и ще трябва, другарю сержант, да се справите със свои сили.

Как нашият взвод премина във вражеския тил — това е отделна история. Приближихме Ключовка. Тя е на около седем

километра от фронтовата линия. Катюшин каза:

— Не можем да се справим в открит бой с крупните сили на фашистите. Трябва да се хитрува: нека врагът както преди да се чувствува като у дома си. А ние трябва да се разсредоточим, да се замаскираме, да видим всичко, но така, че нас никой да не ни види. Разбрано ли е? И в удобен момент да нападнем! Сигнал: артилерийски залп, начало на артилерийската подготовка. Щом като чуете, че ударят нашите оръдия, викайте „ура", хвърляйте гранати, стреляйте, за да настъпи паника сред врага, за да останат по-малко живи гадове. И още: скрийте се умело. Един да намерят — край на цялата операция. Заповядвам: след проникване в селото незабавно да се пристъпи към издирване на позиция и към маскировка. Да се действува така, че тревичка да не се поклати. Не бързайте, всичко обмисляйте, за всяка дреболия внимавайте! Изпълнявайте!

Нощта беше безлунна. Небето облачно, тъмнината ни помогна много. От всички страни в Ключовка проникнаха

наши. Не пипнаха с пръст ни един часовник. Разположението на селото беше известно, така че ние повече или по-малко се ориентирахме.

Аз си харесах една стара къщурка. Покрита със слама, с раздърпан покрив, тя стърчеше самотно в градина. Някакви пръчки и кичури стърчеха от сламата — целият покрив беше като настръхнал. Така кокошка наежва пера, когато прикрива пиленцата си от ястреб.

„Е — мисля си, — и мен в такъв случай ще ме скриеш под твоето сламено крило" — и се опитвам да се наместя на тоя покрив с цялото си „стопанство".

Къщичката е слаба, кой ще се пъхне в нея? А и да се пъхне, не е страшно, кой ще вземе да се окопава в изгнилата слама и да лази по покрива?

Катюшин се завря в съборените стари кошери — значи и той намери в градината местенце.

Селото като че ли спеше летаргичен сън. Мълчи. Ние нито се виждахме, нито се чувахме, а останалото живо население или предварително бе избягало, или се

бе скрило в някакви ями. Нощта премина тихо. Развиделяваше се.

С първите слънчеви лъчи моето положение внезапно се влоши. Хитлеристите се интересуваха малко от разрушената къща, но работата бе там, че на половин метър от мене, в ъгъла на покрива, открих гнездо с оси. След изгрева на слънцето неговите жители се събудиха и използяха на разузнаване. Тъй като стоях мирно, те не ме нападнаха масово. Само от време на време някоя оса хвърка, хвърка, па току се спусне към мен — от любопитство ли, или че се оказах апетитен, не можах да разбера. А те умеят да хапят, майсторски работят с жилото. Ето ти напаст! Нали предупреждаваше Катюшин, че всичко трябва да се прегледа! Но през нощта осите спяха, откъде можех да зная за тях!

В това време хитлеристите се събудиха вече. На фронта затишие, опасност някаква не се предвижда.

Офицерите излязоха в градината, разсъблякоха се, налягаха на слънце. Тишина. Един фашист с монокъл върви из градината по гащета. Огледа добре една

ябълка и викна войник с брадва. Отсече дървото, поправи гащетата си и тръгна по-нататък. Монокълът му блестеше на слънцето. Ех, как бих му пуснал един куршум! И в неговите приятели, които лежат нагоре с търбусите.

Осите в това време започнаха по-особено да жужат — тревожно и злобно. Може би на мен така ми се стори, защото много се боях от тях. Те сега са ми врагове за цял живот. Колко страдах от тях тоя ден, не мога да опиша. Не можех и да се защищавам — едва се пообърнеш и целият покрив шумоли, скърца.

След това хитлеристите седнаха да се хранят. След ядене офицерите пак се натъркаляха из градината. Карти играха. Ракия пиха.

Търкулна се вечерта. Моите оси отидоха да спят и на мен ми стана по-леко.

Тоя път нощта беше в пълна парадна униформа — с луна и с всички звезди. Стана тихо. Някъде дръннаха канчета. След това писна устна хармоника. Пристигна щабна лека кола. Ня-

какъв танк дойде. След това — два камиона.

Отново стана тихо. Изведнъж пламна целият хоризонт, от край до край, че като удари! Сякаш целият пейзаж отлетя горе в небето. Луната веднага изчезна някъде, звездите се стопиха, земята затрепера като в треска. Нашата артилерия засвири с хиляди тръби.

— Ура-а-а! — долиташе между залповете. И стрелба, и гранати.

Изведнъж танкът пламна, пламнаха и къщите — артилерията и не докосна Ключовка, но на уплашените хитлеристи им се струваше, че всички оръдия бият право в тях, а руснаците вече са се вмъкнали в селото откъм тила.

Аз стрелях, без да бързам. Само бързо сменях пълнителите на автомата. Светло като ден. От двете къщи изпуснах само трима души — те избягаха през прозореца от другата страна. Тичаха право срещу Катюшин да се скрият в кучината стари кошери. Разбира се, никой не достигна до тях.

Така се уплашиха, че стреляха един в друг — всички викаха „капут". Един

камион наистина успя да избяга. Последен на него искаше да се качи офицерът с монокъла, но му изпратих куршум право в монокъла.

Артилерията продължаваше да обработва предния край, а ние вече излязохме от своите убежища и подгонихме останалите живи хитлеристи към площада. Трудно беше да ги измъкнем от мазетата и дупките, но все пак насъбрахме тридесет души. Ох, как трепереха! Щом оръдията дадат залп, всички лягат на земята. Рефлекс!

А откъм нашата страна загърмяха танковете. Пробиха, значи, отбраната на противника. Фашистите разчитаха на Ключовка — да задържат тук, макар и за известно време, нашите.

От всички катюшинци само аз бях пострадал, и то не от вражески куршум. Осите ме бяха така разкрасили, че пленените фашисти просто се отдръпваха от мен. Очевидно лицето ми не им вдъхваше доверие.

— Нищо — каза Катюшин, като ме огледа, — ще доживееш до деня на победата.

...Ето как за първи път участвувах в операция заедно с „човека-невредимка", с гвардейския сержант Кузма Катюшин. А вие казвате, че това е „фантастика"! Най-важното е да овладееш своето оръжие до съвършенство, да разбереш цялата премъдрост на боя. И находчивостта ще стане твоя вярна приятелка. А от съобразителния войник до „човека-невредимка" има само една крачка. Разбрано ли е?

СЯНКА

Ако войникът не е любознателен, ако нищо не го интересува — пет пари не струва. Добрият боец трябва да разбира от всичко и за всичко да има понятие. И най-важното: да прилага в своята работа всичките си познания. Ето, ще си каже той, това или онова ще ми помогне в боя. Ако например командирът ми заповяда:

— Старши сержант Шликов! Сменете готвача!

И аз ще го сменя. Ще нахраня ротата. Сериозно говоря, без да се хваля. Можете да попитате нашия готвач кой го научи да готви гулаш по моряшки. Аз мисля така: войникът трябва да разбира и от строителство, и от шиене, и дете да бави, и на техника-механик в шлосерската работа да помогне. За литературата и изкуството да не говорим — щом си вой

ник от Съветската армия, ти следователно си длъжен да бъдеш културен човек.

Припомних си един интересен епизод. Беше току преди войната. Една вечер след работа отидох в Парка на културата. Взех си билет за кино. Имаше време до започването и аз отидох на лекция.

Беше интересно. Показваха картини на различни класици. Лекторът разказваше как художниците са работили на своите платна. Много нови неща узнах — и за боите, и за полусенките, и за ефектите от осветлението. Често си припомнях тая лекция през войната — лично на мен тя ми помагаше понякога в маскировката. А след лекцията, както е редно, имаше въпроси и отговори. Един от присъствуващите зададе въпрос:

— Вие, другарю лектор, по повод на една от картините казахте така: „Тук художникът много добре е схванал и „момента на ефекта". Какво значи това?

Лекторът включи своя прожекционен апарат и постави цветния диапозитив на картината, за която ставаше дума. Ма-

лък пейзаж. Изгрев. Малко крайче от слънцето току-що се е показало на хоризонта. И сенките на предметите и къщите са дълги, отчертани.

— Когато лъчите на слънцето падат успоредно на земята, вижате ли какви сенки се получават? — каза лекторът. — Това става само два пъти в денонощието — при първите и при последните лъчи, т. е. при изгрев и залез слънце. И то само при благоприятни атмосферни и релефни условия. Заради красотата и необикновеното осветление тоя момент се нарича от художниците „момент на ефекта".

А сега искам да премина от предисловието към самата история — как през войната ми помогна тая лекция. Тогава служех в ротата на капитан Северцов. Веднъж трябваше цял месец да охраняваме голямо горско летище.

През тия дни на нашия участък се подготвяше настъпление. Най-много работа, сами знаете, имат въздушните разузнавачи. А ние, разбира се, с летците имахме контакт, заедно се радвахме на успехите, страдахме при неуспехи.

Летеше там един мой земляк, Иван Авдеев. Слаб, мургав, но известен въздушен разузнавач. После наистина премина на бомбардировач, командуваше ескадрила. Но това по-късно. А в момента, когато ние се срещнахме с него, Авдеев беше смутен. Беше се скарал с най-верния си помощник — фотоапарата.

Току-що се бях сменил от пост, но не исках да спя и останах на летището. Тревата, спомням си, беше мокра. Беше превалял дребен дъждец. Авдеев седеше наблизо, чакаше да се разсъмне.

— Пак несполука, земляк — каза ми той. — Уверен съм, че техните батареи се намират на Долната ливада, а фотоапаратът нищо не показва.

— Капитанът какво казва? — питам аз.

— То се знае какво: „На едното око на фотоапарата аз вярвам повече, отколкото на двете човешки." Нали знаеш неговата пословица!

Авдеев въздъхна и отново се втренчи в небето. А небето — черен покрив, само някоя звезда като светла капчица трепт-

ти, трепти, па току се плъзне надолу. На запад луната виси ниско над хоризонта.

Напрягах си ума — действително трудно е положението на земляка. Представяте ли си, задача не може да изпълни. Било получено съобщение от военното разузнаване, че противникът е докарал четири нови, тежки батареи. Въздушното разузнаване трябвало да установи къде са ги разположили фашистите. Авдеев открил две, въпреки че те били много хитро замаскирани. А другите две... Ето тук почва историята. Иван твърдеше, че батареите са разположени на Долната ливада. Фотоапаратът категорично протестирал: на снимките той показвал обикновено поле, изгорели ивици трева, дребен храсталак.

Тогава капитан Адинцов казал своята любима фраза за фотоапарата и за очите на разузнавача.

Авдеев много пъти ми повтаря своите аргументи: защо например над пустото поле патрулират фашистки изтребители? Биха могли да свърнат над гората. Никой не им пречел да фотографират. Но пустата Долна ливада се намирала,

кой знае защо, цели дни под охрана. Понякога — в зноен ден, тревата на ливадата променяла своя цвят пред очите на Авдеев — това става само с покосена трева, с която покриват маскировъчни мрежи. Но фотоапаратът не може да фиксира цвета на тревата!

Ето тъй спореше човекът с фотообектива.

— Разбираш ли, Паша — казваше ми землякът, — фашистите нарочно са избрали гладко място, ливада. Кой ще се сети да търси батареята на равно поле? Те са обтегнали маскировъчни мрежи над оръдията, така да се каже, повдигнали са нивото на повърхността с два метра. Може би затова не мога да забележа нищо отгоре.

Ние седяхме, мислехме, пресмятахме, говорехме глупости. Небето започна да побелява, звездите изчезваха една след друга, луната, сякаш намазана с кислородна вода, стана съвсем безцветна.

По горския път се движеше машина. Тя спря на края на летателното поле, шофьорът включи фаровете.

— Не си играй със светлината! — закрещяхме с Авдеев.

— След пет минути ще бъде ден! — ствърна шофьорът. — Не се нервирайте!

И нарочно, за да ни ядоса, светна отново с фаровете.

Авдеев изтича да се обяснява с него, а аз се замислих. На нашето летище всяка машина е замаскирана. Отгоре нищо не се забелязва. Но сега, когато фаровете бяха включени, аз видях очертани силуетите на самолетите върху тревата. Ето например Авдеевата машина. На пръв поглед отгоре — храсталак. А сега никаква мрежа не можеше да я спаси — и опашката, и крилата — сянката всичко показваше.

Скочих и побягнах към Авдеев. А той се кара с водача.

— Има такава китайска пословица — казвам аз: — „Много по-трудно е да скриеш своята сянка, отколкото самия себе си." Разбра ли, земляк!

Землякът ме гледа учудено, а шофьорът — просто с уплаха. Навярно си мислеше, че съм мръднал нещо.

— Ако източникът на светлината стои вертикално — казвам, — то сянката се скрива лесно. А ти погледни какво се получава, ако обектът се освети отстрани в профил! Хайде, приятелю, включи за секунда фаровете.

— А маскировката? — попита шофьорът.

— След пет минути ще бъде вече ден — казвам, — не нервничи.

Светнаха фаровете — същите резки сенки, силуетите на машините, легнаха на земята.

— Видя ли? — питам Авдеев. — Така и батареята трябва да се освети, никакви мрежи тогава няма да помогнат!

— Лесно го измисли — моят земляк се почеса по врата. — А откъде ще се вземе източник на светлина, чиито лъчи да бъдат успоредни на земята?

Замълчахме. И тогава аз си спомних за лекцията в Парка на културата — за „момента на ефекта". Аз така ударих земляка по рамото, че той седна на стъпалото на автомобила.

— Има! — викнах аз. — Има източник на светлина!

Тогава вече Авдеев не издържа, хвана ме за раменете и ме разтърси.

— Е? — казва.

— Слънцето! — отвръщам. — Когато току-що изгрява...

— Има! — вика Авдеев и се втурна към щабния блиндаж да моли за излитане.

Шофьорът съвсем се смая, замига.

— Какви сте тук, все странни — каза.

А моят земляк вече бягаше от щаба към своята машина. Механикът едва го догонваше. До изгрев слънце оставаха петнадесетина минути, когато самолетът се откъсна от полето.

Погледнах хоризонта и изведнъж забелязах облаци. Те се носеха към това място, където трябваше да се покаже слънцето. Ако закрият хоризонта, пропада целият ни план! Нали точно при изгрев слънце Авдеев трябва да бъде на Долната ливада! А ако облаците провалят всичко? Или Авдеев закъснее? Ако изтребителите на противника му попречат, ако не успее да долети? До ливадата има двадесетина километра...

— Защо се вълнуваш, братче? — попита шофьорът.

— За колко минути ще прескочи двадесетина километра?

— Всичко зависи от пътя — каза шофьорът.

— Колкото до небето — там пътят е познат.

— Там навсякъде е шосе — отвръща водачът, — макар понякога да се обстрелва.

После се изясни, че шофьорът нищо не разбира от авиация, и ние двамата легнахме на тревата да чакаме изгрева.

— Скоро май ще изгрее — казах аз, като гледах зората.

— Както е редно, по разписание — отвърна водачът.

На небето нямаше нищо друго освен бялото колелце на луната. Току на самия хоризонт като черни флагове висяха облаците.

— Ей сега — усмихна се шофьорът — слънцето ще се покаже и денят ще се изтърколи на две колела — на лунно и слънчево. Изглежда цялата вселена се състои от колела?

Не ми беше до шегите на водача. Струваше ми се, че Авдеев е вече над Долната ливада и слънцето го задържа.

— Май че бавно изгрява — казах аз.

— Както е редно, по разписание — със смях повтори шофьорът.

И изведнъж небето от болезнено стана яркосиньо — първият лъч докосна земята. Облаците останаха настрана — слънцето изгря на хоризонта чистичко като по поръчка.

Легнах на тревата. Гимнастьорката ми се намокри — сякаш съм форсирал река, толкова росна беше нощта.

— Поолекна ли ти? — попита шофьорът.

— Слънцето и видимостта са осигурени от мене — казах аз, — а какво ще стане там - - не зная. Ще почакаме, ще чуем.

Десетте минути на очакване както обикновено в такива случаи ми се сториха като цял месец на лечение. Така се влачи времето в болницата, когато душата се стреми към фронта, към работата, към другарите, а лекарите те заставят да мачкаш бельо и да развиваш бинтове.

Извикаха някъде шофьора и машината замина. Лежах и не можех да мисля за нищо. Сякаш папагал бърбореше в главата ми: по-скоро да долети, по-скоро да долети, по-скоро...

Някакъв щурмовик мина към съседния аеродром и аз скочих като пружина. След това още два пъти скачах — все други машини. Пак легнах. Чувам вик:

— Авдеев иде!

Над гората лети самолет и сякаш с колелата си ще събори шишарките на боровете.

Огледах се. Оказа се, че на полето има доста народ. И всички бягат към машината.

Авдеев кацна, но не можеше да излезе от кабината, беше ранен в крака.

— Стигнахме — казва — до разбирателство с фотоапарата. Две батареи като една копейка. — Той охкаше от болки и не можеше да излезе от машината.

Тогава дойде капитан Адинцов и Авдеев отрапортува:

— Батареите на противника са открити, другарю капитан!

Дойдоха санитари и извлякоха раненния от самолета. Раната се оказа несериозна, но все пак Авдеев прекара две недели в медсанбата.

През това време нашата рота бе освободена от охраната и се прехвърли на друг обект. Повече с Авдеев не се видях, макар да чух после нещичко за него, но това е за друг разказ.

Та, виждате ли как помогна лекцията за майсторството на художниците? Разбирате ли сега колко е полезно войникът да се интересува от всичко?

ВЯТЪР НАД ГОРАТА

Калта свързва краката, отчаяно залепва по ботушите. Хитрият есенен дъждец се е замаскирал с мъгла и от неговите микроскопични капки няма спасение — дрехите са така наквасени, че ако ги извиеш, вода ще пуснат. Но от всичко най тежи скатаният шинел. Той сякаш е набъбнал. Протрива шията. Гризе я при всяко движение. А нима сега, през време на усиления поход, можеш да го прескатаеш?

Все по-лепкава, по-гъста става калта Или така поне се струва на уморения Мартин Ястребов. Краката сякаш натежават с всяка минута — все по-трудно и по-трудно измъкваш ботушите от калното тесто на пътя. Кожата на ботушите е като стомилиметрова броня — толкова тежко е да крачиш. И шинелът, шинелът се е превърнал в каменен хамут...

„За всичко е виновен старши сержант Шликов — си мислеше Мартин Ястребов, като вървеше с последни сили в строя. — Придирва през цялото време... Ето сега заради него ще изостана... А за полосата с препятствия вече и дума да не става. То и на Шликов тогава ще му направят забележка заради мене."

... В отделението на сержант Горленко Мартин миналаше винаги за добър войник. А тук... Например днес сутринта. Имаше занятие по маскировка. В гората, където се занимаваше отделението на Шликов, се отделяше от другите едно много старо, с гъста корона дърво. То се стори на Мартин и на още някои войници идеално място за наблюдателя. Но Павел Шликов веднага откри Ястребов и му заповяда да слезе.

— Понякога е недостатъчна и най-добрата маскировка — каза старши сержантът. — Без находчивост нищо не става. Ето вие, Ястребов, сега не сте обмислили всичко...

Но Шликов не можа да завърши фразата: разнесе се сигнал за усилен поход и старши сержантът прекъсна занятието.

„Типична заядливост — с досада си мислеше Мартин Ястребов. — Сержант Горленко би ме похвалил за такава маскировка, а тук... И при това днес така се скрих, че птици кацаха до мен и не ме забелязваха."

Когато старши сержантът проверяваше за последен път своите войници дали са готови вече за похода, той се спря до Ястребов.

— Как сте скатали шинела? — попита Шликов. — Ще ви трие през марша! Прескатайте го!

Заповедта си е заповед. Ястребов, като мислеше, че това е ново заяждане на старши сержанта, отново ската шинела, но направи това небрежно, как да е. И застана в строя последен, за да няма време Шликов да види скатания шинел.

...А сега, когато е изминат вече половината път, Мартин чувствува, че силите му го напущат. Намокреният шинел трие нараненатa му шия и той все по-трудно и по-трудно крачи.

Дъждът вали навсякъде, сякаш въздухът се е превърнал във вода.

— В такова време хриле трябва да имаш, а не дробове! — казва закрачилият до него старши сержант Шликов. — Така ли е, Ястребов?

Мартин избърбори нещо неразбрано.

Павел Шликов внимателно се вглежда (за кой ли път!) във войника. „Сега навярно е разбрал, че тук няма място за „заядливост" — мислеше си Шликов. — Трябва да се помогне на момчето. Нали е упорита душа!"

И без да забавя крачките, старши сержантът изважда личния си пакет (по стар фронтовашки навик той носеше запасния пакет в джоба), откъсва парче памук и заповядва:

— Продължавай марша! Не забавяй! — Слага памук между шията на Мартин и скатания шинел и го закрепва с бинт, за да не падне.

На Ястребов се стори, че от него падна воденичен камък. Изведнъж закрачи съвсем леко, без да чувствува мокрия шинел.

— По-весело, Мартине! — казва Шликов. — Не меси калта, а стъпвай по-леко! Гледай краката си, намествай ботушите!

Едно-две, едно-две! Ето така! А то така месиш с токовете, сякаш кифли ще пе-чеш!

И за пръв път след три километра Ястребов се усмихна.

Въртежът като че ли най-после стана по-лек. Шликов през цялото време сипе шеги и закачки, ободрява, и вече мисълта за предстоящото преодоляване на полосата с препятствия не се струва така страшна за Ястребов.

Усиленият марш на пет километра се провежда тоя път по кръгов маршрут — полосата с препятствия се намира почти до лагера. Храсталаците оредяват, виж-да се как първо отделение вече пълзешком преминава през ливадата.

— Е, Мартине — казва Шликов, — сега ще влезем в непосредствен контакт с калта! Не я загребвай, все едно — не можеш да отнесеш със себе си всичката. Прави като мене!

И старши сержантът ловко ляга на мократа земя. Ястребов с всички сили се старае да бъде до Шликов. Павел Григориевич следи през цялото време с крайчеца на окото си Мартин.

— Юнак! — вика той. — Хайде по-на татък със същото темпо. Ние ще натрием носа на второ отделение с тая кал.

— Какво, ще търпим ли присмеха на второ отделение? — казва Шликов, когато пред тях застава следващото препятствие — хоризонтално дърво. Хайде, по гвардейски!

Ястребов, увлечен, се улавя с бързо движение. Откъде намери сили — не усети ни набъбналия шинел, ни болката в шията, ни тежестта на оръжието. Напред, само напред! Да не изостава от Шликов. Въпрос е още кой на кого ще се смее: те на второ отделение, или второ отделение на тях.

Ето зад тях остава оградата. А когато хвърли гранатата, Ястребов по инерция продължи да тича напред към гората, струваше му се, че трябва още нещо да се направи...

— Стой! — спира го гласът на Шликов. — Охо, как се е разтичал! А през марша се преструваше, че нямаш сили, а?

Войниците от трето отделение опънаха плащ-палатките на хълма, покрит с де-

бел слой борови игли. Маршът завършил в същата гора, където започна.

Ястребов застана под същото дърво, от което преди час старши сержантът го сне като лошо замаскиран. Мина Шликов, като смучеше празната си лула. Легна до Мартин.

Дъждът спря, облаците се разбягаха и сред клоните вече се виждаха късчета небе, сини като петлиците на летците.

— Запушете, другарю старши сержант! — му подава кесия с тютюн ефрейтор Николай Аганков.

— Благодаря — отвръща Шликов, като поглежда от долу на горе Аганков. — Сега пропагандирам новия вид пушене — бездимно-безтютюневия.

— Оставихте ли го? — учудва се приближилият се боец Жуков.

— Пушенето оставих — усмихва се Павел Григориевич, — но от лулата не мога да отвикна. Без нея ми е някак си неудобно.

Приближава се Криж и сяда до Шликов наред с Аганков и Жуков. Ястребов смутено навежда очи.

— Другари, искам да завърша нашето днешно занятие по маскировка — казва старши сержантът. — Разбира се, сега ме интересува много повече въпросът, кой зае първо място в марша-наскок — ние или второ отделение. Но редно е занятието да свърши с разбор, а това днес не успяхме да направим. Задачата по маскировка изпълнихте всички. Някои по-сполучливо, други по-лошо. Но искам да поговоря с Ястребов. Той умее да се маскира, дума да не става. Но не проявява находчивост. А без находчивост далеч не се отива, сами знаете.

— Мартине, сега другарят старши сержант ще ти нажули врата не по-зле от скатания шинел! — каза Жуков, като смигна на Мартин.

— Оставете шегите — заповяда Шликов. — Да говорим конкретно: защо Ястребов изпълни задачата по-лошо от всички? Защото избра за наблюдателен пункт най-добрия ориентир. Когато се маскираш, винаги трябва да се поставяш на мястото на противника, какво вижда той. Ето, аз така си и представих острани гората. Най-напред пред очите ми се

изпречи тоя бор. Грамадно дърво — отвсякъде се вижда. Единствено в цялата гора. Разбира се, най-добре е наблюдателят да се установи именно на него. И представете си, че се заведе такъв разговор на огневите позиции на противника: „Да се пристреля това дърво. При най-малко подозрение да се обезвреди."

И щом удари нашата артилерия, от профилактични съображения врагът така ще начеше тоя ориентир, че във всяка шишарка ще има по десет куршума. Ако коригировачите и наблюдателите избират винаги такива забележими позиции, то противникът би воювал по-леко... Това не е дърво, а истински капан!

Там е толкова гъсто — измъкна Истребов. — Реших...

— Да стана катеричка! — довършва Аганков. — В случай на нещо ще прескоча на друго дърво.

— На друга елхичка въобще не можеш да се качиш — каза Жуков. — Например аз дълго търсих подходяща площадка. Не всеки клон може да удържи моите осемдесет килограма, клати се ка-

то пиян под мене. Истинско демаскиране!

— Ето, другари, подходящ случай — каза Шликов, като захапа празната си лула — да се прояви находчивост. Вед-ньж нашият взвод попадна в такова положение. Трябваше да организираме систематическо наблюдение на предните позиции. Обстановката беше приблизително такава, каквато е тука: малка горичка, поле, а от другата страна на полето — първата вражеска позиция. Хитлеристите бяха заседнали там отдавна и обстрелваха добре. От върховете на дърветата се наблюдаваха отлично техните позиции, но опитай се да се качиш — дръвчетата все крехки, слаби. Гората не че беше много млада, но щом се покатериш на някое дърво, то цялото трепери като изплашено. От това и твоите крака затреперват. Не борове, а някакви заешки опашки, честна дума. А след няколко часа щяха да дойдат коригировачи и наблюдатели-артилеристи. Трябваше да им създадем условия. А щом някое дърво се залюлееше, хитлеристите откриваха веднага огън от най-разнокалибрени

оръжия, защото беше ясно, че на бора пълзи човек не да събира шишарки за самовара. Какво да се прави? От гората не можеш да покажеш нос към полето, вишка специална не можеш да построиш, аеростат няма... Ето ви задачката... Сега, орли, напрегнете си ума и кажете какво може да се направи. Помнете, че за войника няма безизходно положение. Това ви го казвам, за да не се съмнявате -- задачата има отговор.

Шликов поглежда войниците. Аганков ожесточено пуши, Жуков бързо върти в ръката си борова шишарка, сякаш иска да получи от дланите си искра с помощта на триенето. Криж чертае нещо с пръст по плащ-палатката. Ястребов така е подпрял с юмруци глава, че чак очите си е закрил.

— А ако се закрепи някое дърво? — казва Мартин. — Ето тъй, от четири страни да се привърже с въжета. Качвай се тогава спокойно — то няма да помръдне.

— Докато го завързваш, то ще трепти като риба. И противникът веднага ще го

удари! — каза Аганков. — Не! Трябва някой клон да се подпре с кол...

— А дали ще стои мирно? — усмихва се Криж. — Нали това е още по-сложно! Трябва да се отсече дърво, да се привърже към клона...

— Измислих! — извика Мартин, като се усмихваше щастливо. — Трябва да се направи изкуствено дърво. Да се вкопае дървото, да се замаскира с елхови клони — дори катеричката да не разбере!

— Нима появяването на ново дърво няма да бъде подозрително! — замислено каза Жуков, като захвърли шишарката встрани. — Фашистките наблюдатели веднага биха го забелязали.

Шликов усмихнат гледаше войниците.

— Всичко това не е лошо — отчита той. — Във всяко ваше предложение има нещо разумно. Интересно е предложението и на Ястребов с въжетата. При други обстоятелства вашите варианти можеха да се използуват... Но там беше приложен един способ за маскировка, ако може така да се нарече — маскировка с вятър.

Уловил учудените погледи, старши сержантът се смееше:

— Наистина, замаскирахме се с вятър. Ето, погледнете върховете на гората. Забележете как ги люлее вятърът.

Всички гледат нагоре. Вятърът люлее върхарите. Капчици от скорошния дъжд се откъсват от боровите игли и падат по лицата на войниците.

— Вятърът, който се разхожда над гората, не предизвиква никакви подозрения у противниковите наблюдатели, седнали в полето, нали? — каза Павел Григориевич.

— Тъй вярно — откликва се ефрейтор Аганков, който все още нищо недоумява.

— Та тъй, мислихме ние, мислихме и намерихме начин — продължава Шликов. — Отначало мобилизирахме всички въжета. И коланите влязоха в работа. Някой донесе от близкото село и конски поводи. А цялата работа се състоеше в това — да изобразим изкуствено вятър. Привързахме всички въжета за клоните, уловихме така четиридесетина дървета и започнахме да ги люлеем. Ту едни клон се залюлява, ту друг. . .

— А фашистите почват да стрелят? — досеща се Жуков. — Изразходват боеприпаси! Та това е превъзходно!

— Та люлеят се нашите борчета — пролъжава Шликов, — а хитлеристите, правилно се досети Жуков, смятат, че нашите наблюдатели се опитват да се качат на дървото. Огън — ураганен! Сами разбирате — стрелят по гората, та чак трески летят. Но ние не им обръщахме внимание. Близо два часа люляхме. Така се налюляхме, че после сами едвам стояхме на краката си. И тогава хитлеристите замълчаха. Навярно им стана жално за боеприпасите, пък и повярваха на нашия „вятър" над гората. А нима е възможно толкова патрони и мини да хвърлиш на вятъра? Щом свърши стрелбата, нашите набюдатели запълзяха по върхарите. Борчетата се люлеят, а фашистите мълчат. С две думи, отбелязахме това, което бе нужно, и отстъпихме място на коригировачите. А когато артилерията удари по хитлеристите, на тях вече не им беше до гората — гледаха кожите си да спасят! Стани! Мирно! — изведнъж скача от земята Шликов.

Войниците виждат приближаващия се майор Никандров.

— Седнете, седнете! — разрешава майорът. — Как е самочувствието?

— Отлично, другарю майор — отвръща Шликов.

— Юнаци — усмихва се майорът. — Вашето отделение зае първо място в ротата по сбора от общите показатели в днешния марш-наскок. Поздравявам ви!

— Служим на Съветския съюз!

Майор Никандров стисна ръката на старши сержант Шликов и се скри зад дърветата.

Когато Шликов седна отново на плащ-палатката и огледа щастливите войнишки лица, погледът му се спря на Ястребов. Мартиновите очи гледаха старши сержанта с такава топлота, че Павел Шликов даже се посмути...

НАЙ-ДОБРАТА ПОМОЩНИЦА

Анатоли Юрев — днешният знатен снайперист — беше почти две години в една рота с мене. Израснал в тайгата, той от малък беше привикнал с оръжието. Куршумът му се подчиняваше безпрекословно. И когато понякога гледаш неговата свръхточна стрелба, струва ти се, че това е лесно нещо — прицелил се, натиснал спусъка, поразил мишената.

— Какво искате! — казаха някои войници, когато ставаше дума за Юрев. — Живял е в тайгата, има висше стрелково образование — завършил е снайперистка школа. Ловците в тайгата със сачмичка улучват катеричката в окото, а вие се учудвате.

Сам Юрев, като чуеше такъв разговор, се смееше.

— Всеки професионален ловец, който уважава себе си — казваше той, — дей-

ствително удря катеричката в окото, за да не развали кожата. Но това още не е снайпѐристко изкуство. Не бива да се смесва точният стрелец със снайпериста.

И непременно разказваше как му е било тежко в снайпѐристката школа. Там е работата, че в тайгата стрелбата става в спокойна обстановка, противникът ти понякога е съвсем безобиден, може само с кедрова шишарка да те замери. Тук да не улучиш е просто грешно. На фронта не само снайпѐристът е ловец на врагове, но и врагът търси снайпѐриста. Второ, твърде често се налага да стреляш от трудни положения, за да не се издадеш и разкриеш своята позиция. Трето, и то е най-важното, трябва да умееш да надхитриш врага.

— Какви две качества са необходими за снайпѐриста? — пита Юрев слушателите. — Точност и находчивост. Най-добрият стрелец, рекордьор и шампион по стрелба, никога няма да стане снайпѐрист, ако не овладее находчивостта.

Когато се запознах за първи път с Юрев, аз смятах, че ако боецът от десет възможни удара удари девет, остава му

още малко, за да стане снайперист. И представата ми за ролята на снайпериста беше много, как да ви кажа, праволинейна. Щом веднъж си станал снайперист, твоята работа е да стреляш по врага и толкова. Но при боя за село Ивняки, където се срещнах с Анатоли Юрев, ми стана ясно каква важна роля играе точният стрелец. И танкът понякога не може да замени снайпериста.

Случи се да заемем десния край на селото, а противникът — левия. Реката разделяше Ивняки почти на равни половини. Нашето поделение, като отблъсна фашистите от едната половина на селото, се втурна да форсира реката, но брегът се оказа силно укрепен. Без достатъчно плавателни средства и без силния огън на нашите артилеристи не можехме да мислим за преправа.

Така ни и завари нощта — противникът наблизо, а не можеш да се добереш до него.

Разбира се, подготвяхме се за утрешния бой. Комуто е наредено да почива — почива, а командирите отидоха на съвещание. И тогава дойде при нас в ро-

тата снайпериетът Юрев, един такъв младичък боец, твърде акуратен.

А ние, сами разбирате, какви бяхме след боя. Какво няма по нас: и сажди, и собствена кръв. На снайпериста поглеждахме някак скептично: ще видим, братко, какъв си в боя.

Юревата винтовка беше обвита в специален калъф като бебе. След като я видяхме, не ни се искаше да погледнем нашите автомати, сякаш след орловски кон си видял кранта. Но тоя оглед не продължи дълго. Извикаха Юрев при лейтенанта. А след една минута в мазето се втурна войникът Ерьомин и викна:

— Другари, сега снайпериетът ще гаси фашисткото слънце.

„Фашистко слънце" наричахме хитлеристките осветителни ракети. Тяхната светлина бе мъртва, безжизнена. А да удариш такава паничка е твърде трудно. Трябва да си свръхточен стрелец, за да скъсаш нейните въжета или да извадиш парашута от строя.

Изтичваме на улицата. Някъде горе шуми хитлеристки разузнавателен само-

лет, а над селото се клати „фашистко слънце".

— Гледай, брат — казват войниците, — да не застреляш случайно някоя планета, че заради тебе ще трябва да се променят всички небесни карти и планетарии.

Юрев мълчеше. Настани се в сянката на някакво дърво и положи винтовката си върху остатъците на едно бостанско плашило. Първия път изстреля трасиращ куршум. Той мина между кандилото и парашута. След това даде три изстрела и „фашисткото слънце" падна долу.

Така се увлякохме в стрелбата на снайпериста, че даже не забелязахме как хитлеристкият разузнавач се спусна върху един плевник до самия бряг и го подпали със запалителни бомби.

— Защо прави така? — учуди се Ерьомин. — Нима в селото няма по-хубави къщи... Ех, от страх изглежда е решил да хвърля, където му попадне!

— Не — каза Юрев, — това е стар фашистки трик. Да се подпали някакъв дом, за да служи за ориентир, а след това да се извикат тук пикиращи самолети

и да бомбардират всичко наоколо. Той го направи нарочно, за да не сбъркат бомбардировачите нашата част от селото с тая, където се намират хитлеристите.

И наистина разузнавачът се отдалечи, моторът му не се чуваше вече.

— За своите, значи, отиде — каза Ерьомин. — Жалко, изпуснахме тая гадина. Щом имаме снайперист, то и на самолетите може да припари.

Юрев се разсмя.

— Първо, самолетът се държи значително по-високо, отколкото ракетите, и второ, той е през цялото време в движение. Може и да го свалиш, но това не е така просто.

Ерьомин искаше още нещо да попита, но лейтенантът ни заповяда да намерим плевника на брега и незабавно да ликвидираме пожара; Юрев да се яви на разположение на батальонния командир.

Пожара потушихме бързо, разхвърляхме гредите, главните покрихме с пръст. Наблизо намерихме и кладенец, така че не трябваше да икономисваме водата. А Юрев през това време се настани на брега и докато светеше още нашият

плевник, подпали със запалителни куршуми два плевника на левия, на фашисткия бряг. Плевниците бяха разположени също като нашия, „вечна му памет", до самата вода, в края на селото.

Хитлеристите се хвърлиха да ги гасят, но Юрев ги спря неколцина и никой повече не приближи до огъня. Очевидно немците решиха, че това е снайперистки капан. Понякога това се прави нарочно: подпалват нещо, а след това всички, които се покажат на светлината, биват улучвани подред от стрелящите от тъмнината снайперисти. Фашистите махнаха с ръка над тия ненужни хамбари и продължиха да се занимават със своята работа.

Изведнъж небето зашумя — хитлеристките пикиращи самолети излязоха на нощна работа. Те имаха точен ориентир, завъртяха се и така разпердушиниха своите земни приятели, че да ти е мило и драго да гледаш.

След бомбардировката самолетите отлетяха да докладват за разгрома на „противниковия упорен пункт". Ние се хвърлихме в атака, форсирахме реката —

хитлеристите не можаха да ни окажат почти никаква съпротива, дотолкова бяха зашеметени от нападението на своите собствени летци.

Сутринта ние вече спяхме с Юрев в една от оцелелите стаи на левия бряг на Ивняки...

След тая нощ аз се сприятелих с Анатоли. Той беше истински снайперист — винаги проумяваше вражеската хитрост и прилагаше такива контрахитрости, че на фашиста му ставаше тясно.

— Да се надхитри врагът, значи да се победи — обичаше да казва той.

Аз искам да ви разкажа за една негова контрахитрост. За снайпериста сраженията с врага един срещу един е обикновено явление. Именно в двубоя се разкрива майсторството на противника. И тук, ако не отчетеш даже дребните подробности от поведението на врага, ще загубиш. А залогът в тоя двубой е голям — животът.

Когато на нашия фронтови участък се появи опитен хитлеристки снайперист, изведнъж стана ясно: само Анатоли Юрев може да приеме двубоя, защото по

това време на нашия фронтови участък по-добър снайперист от Юрев нямаше.

Отначало Анатоли събра всички сведения за тоя снайперист, всичко, каквото можеше да узнае: и в какво време той най обича да излиза „на лов", и какви позиции обича, и има ли помощници.

Доведеният от разузнавачите „език" разказа, че неотдавна в тяхното поделение е дошъл „кралят на хитростта" Ханс Щерк и обучава войниците „в чудесата на свръхточната стрелба".

— А за вашия знаменит стрелец — казал „езикът" — можете да съчините погребални речи. Ханс Щерк е дал клетва пред самия командир на армията, че в срок от една седмица ще се разправи с всички руски снайперисти в тоя участък... Скоро вашите стрелци ще капитулират. Така каза Ханс Щерк.

През това време Юрев натрупа много сведения „за краля на хитростта". Хитлеристът, както и неговите колеги, се придържаше о шаблона. Като анализира „подвизите" на Щерк, Юрев забеляза една странност: понякога противникът на Щерк излизаше от строя не от кур-

шум, а от пехотни мини, снаряди или от парчета. Защо? Обикновено снарядите не засягаха снайперистите. Но щом в двубоя влизаше Ханс Щерк, в стрелковите гнезда започваха да се пръскат мини, отнякъде се появяваха снарядни парчета.

Трябва да се имат предвид условията за работа на снайпериста: позицията се избира обикновено настрана от утъпкани пътеки, по-далече от ходовете за съобщение, от батареи, за да не пречат на точното мерене. Най-добре е да се разположи в неутралната зона - на „ничия" земя, или да се придвижи напред, пред траншеите. Гнездото се приготвя през нощта, за да не забележат нещо противниковите наблюдатели. В него трябва да се седи целия ден — от зори до вечер - инак не можеш да се измъкнеш. А през нощта като правило снайперистът отива да почива — каква видимост има през нощта!

Юрев направи така: наблизо до основното гнездо изкопа второ. Нощта прекара в него. През третата нощ Юрев виждла, че някой пълзи. Държи курс към

гнездо номер едно. Примъкнал се, покопал и изпълзял обратно. Юрев за всеки случай извика на помощ сапьор и се зае да изследва своето жилище. Отвън всичко си било както преди. Но сапьорът потършувал, потършувал и измъкнал мина.

— Сутринта щяхте да се спуснете тук — казал той на снайпериста, — а тя щеше да избухне. Хитра шега е измислил фашистът. А после Щерк всичко това би приписал на своя куршум.

Юрев разкопал земята пред насипа и извадил още една мина. Взривателят ѝ бил прикрепен с бяло късче хартия.

— Също стар трик — обяснил Юрев. — Ако мината, която е в основата, не избухне, тогава Щерк би използувал тоя сюрприз: със своя куршум би взривал мината на насипа. Виждате ли, мишенка даже си оставил! — Юрев показал парчето бяла хартия.

Мините захвърлили, а парчето хартия закрепили на обикновено колче и го оставили на предишното място.

Юрев пак се разположил в запасното гнездо и помолил сапьора да каже на ко-

мандира да отдели един боец на негово разположение.

Пратиха при снайпериста мене като негов стар приятел.

— Седни в гнездото — ми заповяда Юрев, — ще бъдеш примамка за Ханс Щерк, „краля на хитростта". Мисля, че ще има само един изстрел от негова страна, най-много два.

От мене не се искаше много: да блесна с перископа, да запуша така, че димът да бъде по-гъст. Да покажа, с други думи, че стопанинът е у дома си и се смята в безопасност.

Така и стана. Дочаках изгрева на слънцето, задимих, блеснах със стъклата. Чувам изстрел. И куршумът удари в насипа. Притаих се, като че фашистът можеше да ме види. И пак изстрел. Но вече наш, юревски. И изведнъж се чу гласът на Толин:

— Паша! Свалихме краля! Чуваш ли ме, Шликов?

— Чувам! — отвръщам. — А засега няма да се покажа. Кой може да ви разбере вас, снайперистите! Той може би се-

га тебе мами, по-добре да постоя така ло потвърждаване на факта.

Но фактът се потвърди скоро. Хитлеристите се озлобиха, започнаха стрелба, безсмислена, безприцелна. Едва към обед се успокоиха.

А „кралят" бил свален така: той не се учудил, че мината не избухнала. Разминирали са, значи, случва се това. Но той разчитал основно на мината, която закопал в насипа. И ето, като видял в гнездото признак на живот, Щерк стрелял по парчето хартия. Но взрив не последвал. „Кралят" така се учудил, че поискал да види чудото. Долепил се до оптическия прицел на своята винтовка, невнимателно помръднал и тогава Юрёв го повалил. Като катеричка — в окото.

— Никога не трябва да се повтаря два пъти една и съща хитрост — каза Юрев, когато се върнахме при своите, в родния окоп. Стандартът е смърт за находчивостта. А без находчивост снайперистът, както и всеки боец, грош не струва. Находчивостта е най-добрата помощница в боя.

КОНСЕРВЕНИТЕ КУТИИ

На вид ефрейтор Аганков беше съвършено спокоен. Той влезе в пушалнята и внимателно се огледа — търсеше някого. В ръцете си държеше акуратно сгънат вестник, но по всичко личеше, че е стар – беше пожълтял като кленов лист през есента и изтъркан от прегъване.

Настроението на Аганков можеше винаги да се узнае по очите му. Но тоя път те бяха тъй хитри-прехитри, че на всички стана изведнъж ясно — той се опитва да скрие под своя лъжливо-невъзмутим вид някаква много интересна новина.

— Навярно Аганков пак е разкрил някаква тактическа главоблъсканица — предположи някой от войниците. — Подобна на тая как един сержант обкръжил цяла дивизия и я взел в плен!

Всички се разсмяха. Но Николай Аганков си даде вид, че това не се отнася за него.

— Имам тук — каза той, като размаха вестника — по-интересна загадка. Стар номер на фронтови вестник, открит в сандъчето на демобилизирания старшина Ерошин. В него се съобщава за награди. Между другото се споменава и сержант Шликов П. Г. Ето вижте: „За изпълнение на специална задача на командуването." Трябва да се изясни в какво се състои тази специална задача. И аз чакам Павел Григориевич, да разберем всичко подробно, от първоизточника, така да се каже.

— А може би това не е нашият Шликов? — каза боецът Жуков. — Тая фамилия е твърде разпространена.

Тогава всички запротестираха:

— А инициалите? Шликов е бил именно на тоя фронт! Слушали ли сте нещо за друг Шликов? Нашият Шликов е най-известният!

— Павел Григориевич иде! — съобщи Ястребов.

Шликов влезе в пушалнята с празна лула между зъбите — старши сержантът по това време се отказа от пушенето и се оказа, че е по-лесно да отвикне от тю-

тюна, отколкото от навика да държи лула в устата си.

— Защо замлъкнахте? — попита Шликов, като огледа войниците. — Или говорехте за мене? Неприлично е да се говори зад гърба на човека, а пред него да поддържате безсловесната тактика на рибите.

— Другарю старши сержант — каза Аганков, като подаде вестника на Шликов, — известен ли ви е тоя текст? Не, ето тук, долу.

Старши сержантът разгледа внимателно стария вестник.

— Нямам за съжаление тоя брой от вестника. А заповедта е интересна — тук фронтовото командуване награждава много мои бойни другари. Катюшин — за него съм ви разказвал много. А капитан Северцов — вие знаете ли за какво получи орден?

— Простете, Павел Григориевич — каза Жуков, — но ние и за вашата специална задача не знаем нищо. Разкажете ни що за операция е била!

— Това е дълъг разказ — като седна на стола, каза Шликов. — Но аз имам

ултимативни искания — да не се опушва разказвачът. А то току-виж, че между толкова пушачи се съблазниш!

Косматите червеникави вежди на старши сержанта се намръщиха преувеличено строго.

Войниците хвърлиха цигарите. Погрижливите само угасиха огъня: после ще ги допушат!

— Моята задача — каза Шликов, — макар и да беше специална, за разузнавача е доста обикновена — рейд в тила на противника.

— „Рейдове в разположението на противника се организират за разузнаване, за добиване „език", за разгром на шабовете. . ." — започна да цитира Жуков.

— Не — прекъсна го Павел Григориевич, — не отгатна.

— Той е винаги такъв — каза Николай Аганков, като посочи Жуков, — обича да блести със своята памет, но понякога не улучва. Другите може би знаят същото нещо за рейдовете в тила, но мълчат. Скромност, скромност преди всичко, дру-

гарю Жуков! — хитрите очи на Аганков блеснаха лукаво.

— Рейдовете в разположението на врага — каза Шликов — могат да имат десетки различни назначения. Не можеш да ги преброиш. Нашата задача беше например такава: да се разкрием, да отвлечем вниманието на противника. А в това време друга група беше длъжна да изпълни особена, твърде отговорна задача. Трябва да се каже, че противникът в нашия сектор беше наплашен. Разузнавачите го държаха в напрежение. Ту сфицер изчезва до самия щаб, ту някоя друга неприятност. Помагаше ни и студът. През тези дни той стигна до —40°. Но това, от друга страна, беше и пречка. Налагаше се да бъдем по-предпазливи, не можеше, както се казва, под всеки храст да намериш и храна, и убежище. В тая операция най-много се разчиташе на хитростта. Трябваше да се предвиди всяка подробност.

И ето, затруднен от всички тия проблеми, отидох при своя приятел Ваня Лейнеров. Ваня беше готвач, квалифициран като за най-добър ресторант. А ду-

шата му - винаги открита, добър човек. Отивам при него. Така и така, казвам, отивам в тила на врага, имам особена задача, помогни ми.

Отначало той се учуди, а после ме погледна подозрително.

— Искаш да дам на цялата петорка двоен обед?

Засмях се и казах:

— Отдавна, Ваня, знам твоята мечта. Ти искаш да направиш човешкия стомах камилски — нахраниш войника един път и той е сит за две недели. Така не може, затова искам да ми дадеш стотина консервени кутии.

От уплаха готвачът даже изпусна черпака в баката.

— Разбираш ли към какво престъпление ме тласкаш? - крещи той. А уж си ми приятел! Та това е, първо, разпиляване, второ, сега имам само двадесет кутии в наличност, трето... четвърто... пето...

Той изброи двадесет и една причина, докато успях да го прекъсна.

— Нищо не разбираш, Ваня. На мене ми трябват празни кутии.

— А-х-а — каза Лейнеров, като извади черпака от котела и се успокои малко, — за шум ги вземаш, значи, знам аз тия номера —, окачите кутиите на тел и не само човек, но и котка не може безшумно да премине.

Говори, говори, па даде кутиите. Събрахме най-разнообразни тенекиени кутии — цяла колекция. Наслагахме ги в чували, подредихме ги внимателно, за да не дрънчат.

Разбира се, някои се смееха.

— Отиват — викат — момчетата да дадат тия вехтории на фашистите — метал им не достига, от една кутия ще направят пет железни кръста.

На разузнавачите също не казах нищо за своите замисли. На шегите и закачките отвръщах:

— Е, мъкнем ги, за да не замръзнем — с товар е по-топло.

Това бе всичко.

Но когато те започнаха да ме поглеждат някак си странно, със снизхождение, тогава не изтърпях.

— Кутиите — казвам — са ни необходими за маскировка. Разбрано ли е?

— Не — казаха войниците, — не съвсем.

— Подробностите ще узнаете на мястото — казах аз.

И ние тръгнахме. Фронтовата линия преминахме успешно, както казах, студът ни помогна. Промъкнахме се през горския участък — с една дума всичко беше наред. И пътувахме със ски ло разсъмване, като носехме освен своя багаж още и чувалите с консервените кутии. Изминахме петнадесет километра от фронта все през гора. И когато се развидели, спряхме да починем. Накладохме голям огън, хапнахме. След яденето извадих от единия чувал 25 кутии и ги разхвърлих наоколо. На момчетата заповядах да поотъпчат повече снега: сякаш не пет човека, а петдесетина са били около огъня.

Отидохме на друго място. Избрахме си по-тихо, трудно достъпно място, натрупахме сняг — получи се нещо като бърлога. Отдъхнахме си. Ориентирахме се за маршрута. Някъде наблизо, на три километра, трябваше да има път.

Момчета, навлезте в гората още малко, на три-четири километра, и там направете също такава демонстративна почивка. Разхвърлете пак 20—25 кутии и поотъпчете повечко снега. А аз с Рожков ще ида на пътя. Ще поогледам едно-друго. След два часа ще се срещнем тук.

Разбира се, взехме със себе си чувал с кутии. Вървим из гората, а снегът под ските скрипти — така е винаги при голям студ. Трябваше да спрем, да смажем ските, иначе можехме да пострадаме. Приказливите ски са опасен враг.

Стигнахме пътя без всякакви произшествия. Видяхме само два камиона. Начупихме храсти на самия завой, разпалихме край пътя огън. Нахвърляхме кутии, поотъпкахме снега.

Върнахме се в базата. Момчетата вече бяха там. Докладваха, че всичко е в ред.

— Сега — казах — да се върнем по-близо до своите, защото е опасно да останем тук.

Взехме си вещите и тръгнахме обратно. На предната линия трябваше да си починем. Беше трудно да се мине през деня, чакахме да се мръкне. Освен това

ме глождеше мисълта: да проверя хвана ли се фашистът на нашата въдица, или не.

Рожков беше опитен разузнавач, известен с пълзенето на лакти. Той веднъж при спор проплъзя до една дива патица и я хвана с ръце. Тя не успя да гъкне. Такъв квалифициран майстор беше. Убеди ме той да го пусна да хване „език". Обеща, че няма да отива далеко и в двадесет и три часа ще се върне. Разреших му — много ни се искаше да знаем за резултата от нашата работа. Пък и „език", по-дълъг, по-разговорчив, не беше лошо да доведем със себе си.

Към петнадесет часа през деня се чу силен взрив в тила на врага. Значи групата, на която помагахме, свърши своята работа. Сега само с Рожков всичко да е наред...

Вълнувахме се, но нямаше какво да правим — лежахме, чакахме, закопани в снега като мечки.

Зиме се мръква рано, сами знаете, а през нощта разузнавачът се чувствува винаги по-уверен. Към десет часа вечерта чуваме скърцане. Появи се Рож-

ков. а след него на скиге – превързан пакет.

— Приемете трофея — казва Рожков, а едната му ръка е бинтована.

— Рана? — прошепвам.

— Драскотина.

— Куршум?

— Не, фашистът ме захапа.

— Много?

— Дребна работа!

Когато развързахме трофея, оказа се, че има чин оберлейтенант. Иска нещо да каже, върти очи, мръщи вежди, но в устата му стърчи кърпа и му пречи да говори. Отпушихме му устата, а хитлеристът казва: „Халт!" Ние се смеем. Сами преценете. Лежи той увит сякаш в пелени, а заповядва: „Стой." Оказа се, че сме се смели напразно — той казал не „халт", а „калт" — студено. Съзвучни думи. Но в тоя момент не ни беше до граматика — лишихме отново „езика" от правото му да говори.

— Момчета, да не носим с нас останалите консервени кутии — казах аз, — да ги разтоварим тук

Останали бяха десетина кутии. Бях ги задържал за всеки случай. Щом видя консервите, немецът започна отново да се дърпа. Извадих кърпата и попитах:

— Вас ист лос? — Какво има?

Да се разговаряме беше трудно — аз не владея съвършено немски, а той и хляб не може да си поиска на руски. Но как да е, горе-долу се разбрахме.

Оказа се, че той взел нашата група за част от онова голямо поделение, което било открито в района на шосето. Руски разузнавачи на две групи по петдесет човека проникнали във фашисткия тил, но ги издали консервените кутии, които необмислено оставяли при своите почивки. Специални отреди били заети с преследването на русите, каза той, и в най-близко време всички руснаци ще бъдат унищожени. А относно кутиите той има съображение — щом всички разузнавачи така лошо маскират своите следи, то и нашата група може също така да бъде открита. Ще започне стрелба и него могат да го убият случайно своите. Затова той моли да се закопаят консервите в снега, да се заличат следите...

Ние се посмяхме: поставихме кърпата на предишното място и тръгнахме към фронтовата линия. Значи нашето желание консервените кутии да причинят големи безпокойства на фашистите се осъществи. Така си и мислех: фашистите знаят, че по техните норми на двама души се пада една консерва. Ако са открити двадесет и пет консерви, значи тука са били петдесет души. Така „точно" ге определили, че ние сме към стотина души. А като хвърлиха всички резерви за „неутрализация" на гората, те отслабиха наблюдението си в другите участъци. . . Това именно и трябваше да се докаже, както пишат в учебниците по геометрия.

Едва след завръщането, когато другарите ни поздравяваха, фашистът се досети, че именно ние бяхме тая митическа „стотица" от русиаци, проникнали в хитлеристкото разположение. Той би позеленял от злоба, ако от студа не беше вече посивял. Впрочем ние го докарахме жив и здрав.

Това е с общи думи всичко. Казах и на готвача благодаря. Помолихме го за в

бъдеще да не изхвърля консервите. За какво ли не могат да се използуват такива вехтории — и обикновената консервена кутия може да стане оръжие, ако се използува умело.

А аз ще взема този вестник със списъка на наградените, ако не протестира стопанинът му. За спомен. Нямам тоя брой в личния си архив. Ако не му е жал на Аганков, разбира се.

И макар на Николай Аганков дълбоко в душата да му беше жал за вестника, той под погледите на другарите си го предаде без колебание на Павел Григориевич.

Шликов стисна ръката на ефрейтора, внимателно сгъна стария спомен и го прибра в портфейла, пристегнат с ластик.

БЛАТОСТЪПИ

. . . Николай Аганков се връщаше в разположението на частта. Току-що бе на разузнаване и бе длъжен с пристигането си да доложи своите наблюдения на командира старши сержант Шликов.

Валеше ситен есенен дъждец, противен като бръмченето на комар. Земята лъщеше от водата, като че ли беше смазана с масло. Бодливият храсталак дращеше плащ-палатката, сякаш искаше да я свали от плещите.

Ефрейтор Николай Аганков и намиращите се под негово разпореждане разузнавачи трябваше да влязат в десет часа в селцето Березняки. Ако тръгнеха направо, на пътя им лежеше блато. Можеха и да заобиколят, но първо, това значително удължаваше пътя, и второ, местността, през която трябваше да се промъкнат, се обстрелваше от картечния и минометния огън на „противника".

Старши сержант Шликов изслуша доклада на ефрейтор Аганков.

— Искате да минете през тресавището? . . . Правилно — одобри той. — Тоя път е по-труден и по-тежък, но съкращава разстоянието с три и половина километра. . . И противникът ще охранява помалко пътищата за селото откъм тресавището. Срок три часа. В десет часа вие трябва да бъдете в Березняки! Помнете, че от вас зависи успехът на цялата операция. Разбрано ли е? Сверете часовниците. . .

Четиримата разузнавачи вървяха през храстите към блатото. Острият дъждец ситнс чукаше по плащ-палатката и ти се струваше, че някой над самото ти ухо предава по морз. . . Наоколо беше само вода и войниците не забелязаха кога започна блатото.

— Стой! — заповяда Аганков. Той огледа разузнавачите — нискня набит минчанин Мартин Ястребов, дългия московец Жуков, бързия черноок Серго Салтадзе.

Николай знаеше, че тия войници се залавят старателно, с жар за всяка за-

дача, помнейки, че в ученето е както в боя — колкото е по-трудна задачата, толкова по-голяма е честта на тоя, който я изпълни.

— Откършете по-дълги пръстове — каза Николай. — Преди всяка крачка опипвайте всичко наоколо. Разбрано ли е? На окото тук не вярвайте. Всичко може да се случи. Да се върви внимателно като по заминирано поле. Разбрано ли е? Плъзнеш ли се, ще потънеш. За вадене-то, ще те извадим, а спирането? Загубата на време? Избирайте по-здрави пръстове!

Дъждът се усили. Чукането на капките по плащ-палатките се сливаше с бълбукането на водата под краката, с джвакането на измъкващите се от блатната каша ботуши.

Пръв потъна Жуков. Стръкчетата трева плаваха на нивото на гърдите му, пръстът плуваше над водата, а във вдигнатата над главата си ръка той държеше автомата.

— Блатото, драги, е като у нас в Пути! — каза Салтадзе, като протегна пръст на приятеля си. — Хвани се, моля ти се!

Скоро Жуков крачеше изкалян слел Николай.

След това капките изчезнаха и небето като гигантски пулверизатор започна да сее по войниците воден прах. Ефрейторът сравняваше непрестанно направлението по компаса. Крачеха зигзагообразно, като лавираха през буците пръст. Нямаше видими ориентири, можеха лесно да се отклонят от курса.

Буците пружинираха. Да се спрат на тях беше невъзможно, изведнъж започваха да се плъзгат, отиваха някъде навътре. Такова чувство имаш, когато стоиш на стръмен пясъчен бряг и под тебе започва да се срутва.

Разузнавачите не изминаха много път, а бяха загубили вече час и десет минути. Вървенето ставаше все по-трудно. „Да бързат момчетата е безсмислено и невъзможно — мислеше си Николай, — но като вървим с такава скорост, ние няма да изпълним задачата... Трябва нещо да се измисли. Дано се доберем поне по-скоро до островчето — до него има още двеста метра." Но не беше сигурен, че така ще се случи. А е ясно — от дъжда

водата става по-голяма, тресавището по-опасно.

Да се върви беше твърде тежко. За един километър бяха нужни хиляда и двеста крачки. И всяка крачка се състоеше от движенията: да се повдигне кракът, на който като гира виси блатна кал и някаква гнила трева, да се премести кракът напред, след това да се повдигне другият крак... А окото след пръта опипва всеки сантиметър от повърхността, като се опитва да си изясни какво се крие под сивозелената блатна покривка...

... След това потънаха почти в едно и също време Салтадзе и Ястребов.

Николай и Жуков издърпаха най-напред Мартин, тъй като той бе нисък и от тресавището стърчаха само главата и ръката му с автомата, след това извадиха Салтадзе.

След няколко минути разузнавачите излязоха на островчето.

— Отдих! — изкомандува Николай и като погледна часовника си, добави: — Десет минути!

Колко приятно е да почувствуваш под краката си твърда, здрава земя! На ост-

ровчето навярно отдавна никой не е бил: мъх и плесен покриваха изкривената дъсчена барака, построена изглежда от някои ловци. Дъждът се лееше през прогнилия покрив, стените капеха, но на войниците се стори, че в бараката е все пак по-сухо, отколкото под открито небе.

Салтадзе и Ястребов издраскаха половин кутия кибрит и най-после запушиха. Жуков се зае да чисти калта от плащ-палатката. Николай погледна часовника. Осем и тридесет. В Березняки трябва да бъдат в десет часа. А по блатото трябва да се върви още два километра.

— Ако нямаше дъжд, би било по-спокойно — каза Жуков. — Водата в блатото се увеличи...

— Глупости — отвърна Ястребов. — Истински блата са само блатата в Полесието. Сега тях наистина ги пресушават, но бяха страшни тресавища! Ние ходехме там на екскурзия, когато работех на торфа...

— Нали през такива блата в Полесието — каза Николай — са минали нашите през войната! Старши сержант Павел Григориевич Шликов разказваше как

под противниковия огън превели през полеско блато цялата част, като използували повалени от бурята и изтръгнати от снарядите дървета. Гвардейска работа!

— Виж, това се казват герои! — възхитено каза Серго Салтадзе.

„Само това ми липсваше — помисли си Аганков. — Да не изпълня днес бойната задача... А как да се изминат два километра по трасавището за половин час? И то в дъжд! Не е възможно, ако ще и бързоходи ботуши да изнамериш..."

„От вас зависи успехът на операцията" — спомни си той думите на командира.

- Трябва да се използува в такива случаи принципът на скиите — реши Аганков. — Нали натискът на единица площ поради голямата повърхност на блатостъпките (в сравнение с ботуша) е силно намален. Не напразно сме учили. Но какво да се използува за материал?— Николай надникна от вратата на будката. Огледа се. На мъхестия, хлъзгав от дъждовете остров нямаше ни върлини, ни върби, ни повалени дървета и съчки, както тогава при Шликов, в Полесието...

Какво да се прави? „Находчивостта е спасител!" — припомни си той думите на Шликов. Действително няма безизходно положение...

Като сне кепето, Аганков разчорли късите си коси. Неочаквано едра капка падна на челото му. Аганков трепна и погледна нагоре. На разкривения кадифен от плесента таван блестяха хиляди искрящи точки. В капките се отразяваха огънчетата на цигарите...

— Намерих! — скочи Аганков. — Прекъснете почивката! Съборете бараката! Бързо!

И веднага си помисли:

„Ще трябва утре да помолим Шликов да направим тука колиба вместо барака. Няма да обидим ловците!"

За няколко минути бараката се превърна в купчина дъски:

— Прави, каквото правя аз! — заповяда ефрейторът. Той отчупи от стените две по-тънки дъски и се зае да ги привързва с въжето за краката си като ски.

— Сега... ние... ще вървим като по тротоар — каза, като си привързваше дъските, Ястребов на Салталзе. — Кажи,

моля ти се, как не се сетих аз сам! У нас в Колхида, драги...

— Стига разговори! — заповяда Николай. - Проверете дали на всички се държат здраво дъските!

Блатните буци лежаха пред тях, приплескани от дъжда като таралежи... Водата шльопна под блатостъпите на Аганков. Кракът не потъваше в тресавището. Дъската добре задържаше ефрейтора. Крачка... още една крачка... колко леко е да се върви!

— Напред! — изкомандува Николай.

— Другарю старши сержант — доложи свързочникът, — викат ви от Березняки!

Шликов погледна часовника. Стрелките показваха десет без двадесет. Старши сержантът взе слушалката.

— Поздравявам вас, другарю ефрейтор, и вашите войници с отличното изпълнение на задачата.

— Служа на Съветския съюз! — чу Павел Шликов гласа на Николай Аганков.

„ТРИ ПЪТИ УБИТИЯТ"

Какво преживях тоя ден, страшно ми е да си припомня. Връщах се в ротата си от болницата. Шестдесет дни — минута след минута — прекарах обкръжен от медицински персонал Как тъгувах за армията, нито с думи може да се разкаже, нито с перо да се опише. Затова, когато излязох от вагона на прифронтовата станция, бях толкова радостен. И още как! Нали сега ще стисна ръка на своите!

И се отправих да търся превоз. Времето беше към четири часа без петнадесет минути. Правех си сметка, понеже зимният ден е къс, да бъда при своите по тъмно, защото през деня на нашия участък не можеш да се доберeш. . .

Докато търсех кола, срещнах се с ефрейтор Рожков. Ние сме от една рота, но не бяхме приятели. Рожков обича да се надсмива и аз и приятелят ми Катюшин често си изпащахме от него. Но тук, тъй

като два месеца никого не бях виждал от моя полк, и Митя Рожков ми стана близък. И както е редно в такива случаи, последваха прегръдки, въпроси и отговори.

— А аз — казва Рожков — лежах цял месец в болницата. След атаката по'най-прекия път отидох в медсанбата и до ден днешен се числях към нервното отделение. Контузия!

— Е, Митя — казвам на Рожков, — щом ти само преди месец си излязъл от ротата, разказвай новини. А аз два месеца не съм видял нашите.

— Но нима момчетата не ви писаха писма? — попита Митя.

— Едно са писмата, друго — войнишкото око — отвръщам аз, — още повече, че те не обичат да пишат много писма. Моят приятел Кузма Катюшин предпочита например да напише десет думи в бойния си лист, отколкото едно писмо. „У нас — казва, — момче, в Забайкалието, народът поставя делата по-високо от думите!"

И щом произнесох тия думи, забелязах, че Митя стана тъжен, смути се нещо.

— Какво има — питам. — Братко, ти май криеш нещо от мене? Да няма някакво произшествие с Катюшин? Но на мене във всяко писмо ми предаваха поздрав от него.

— Щом поздрави... то... разбира се — измърмори Рожков.

Тук вече сериозно се развълнувах:

— Ефрейтор Рожков! — казвам. — Доложете ми какво знаете за сержант Катюшин.

— Слушам, другарю сержант! Сержант Катюшин бе убит преди един месец в същата атака, където ме контузиха.

От смущение онемях, честна дума. Мисли като ураган нахлуха в главата ми: Кузма загинал? Невъзможно! И защо получавах писма с привети от него? Може би не са искали да ме тревожат! Но не, нещо греши ефрейторът!

— Когато отворих очи на гърба на санитаря — казва Митя, — първата ми дума беше: „Жив ли е Катюшин? Тоя, който лежеше до мене в окопа, един мустакат сержант?" А санитарят отвърна: „Освен тебе никой не беше останал жив в окопа!"

И Рожков започна да ми разказва подробно за боя. Действително положението е било такова, че надали някой е останал жив.

Ето как се развили събитията. Ротата тръгнала в атака. Когато минните полета и бодливият тел останали назад, фашистките картечници ударили във фланг. Нашите залегнали. На левия фланг за подавяне на огневата точка пропълзели Катюшин и Рожков. Местността била хълмиста, много пъти разорана от артилеристите, така че стигнали сравнително бързо. На десетина метра от фашисткото окопче имало голяма яма. От нея Катюшин и Рожков хвърлили гранати. Още не била паднала пръстта от взрива, а сержантът и ефрейторът вече били в окопа. Попаднали в малко разклонение на окоп — в него имало повредена картечница, до нея двама убити хитлеристи. В другата част на окопа чули викове. Катюшин хвърлил още една граната по посока на гласовете. И изведнъж два взрива: единият там, а другият тук, пред разклонението. Значи фашистите засекли нашите. От тази хитле-

ристка граната бил контузен Рожков. Паднал като че ли невредим, а ни ръка, ни крак може да помръдне. И съзнанието му било като бинокъл, който се наглася — ту всичко е ясно, ту е в мъгла. Но слухът и зрението работели. И Рожков чул как по окопа към задъненото място тичали фашисти. Те мислели, че тяхната граната убила двамата руснаци. Катюшин се добрал до ъгъла и дал дълъг ред по посока на окопите. Един фашист паднал отведнъж, а друг побягнал обратно. Но с втория ред сержантът го свалил. След това Катюшин се хвърлил към Рожков, за да узнае дали е жив. Пипнал го, тръснал го. Изведнъж чул шум отзад. Обърнал се Катюшин, а на изхода на разклонението стоял фашист. Когато Катюшин стрелял, той навярно паднал нарочно, а сега изпълзял. Катюшин натиснал спусъка — автоматът мълчал. Нямал патрони. Фашистът стоял на около седем метра, даже в ръкопашен бой не можел да се хвърли, защото, докато дотича, куршумите ще го накълцат. Ако рече да смени пълнителя, фашистът ще стреля. Какво да прави? Последното не-

що, което запомнил Рожков, преди да се лиши от съзнание, било: фашистът стои с автомат, а пред него, опрян на стената - Катюшин.

Рожков се опомнил вече на гърба на санитаря...

След разказа на Митя ми стана така болно, по-лошо от рана. Рожков даже се поотдалечи от мене, страдаше момчето, че не можа по-внимателно да подготви най-близкия приятел на Катюшин за печалната новина.

— Горещ въздушен привет на Павел Шликов! — каза изведнъж някой.

Гледам — познат летец. Веднъж цял месец охранявахме едно летище, задача, както се казва, от особена важност изпълнявахме. Тогава аз и Катюшин се сприятелихме с много летци.

— Кого ли от приятелите си няма да срещнеш на военния път! Ти си петият днес. Защо си така разстроен!

Съобщавам му така и така, току-що научих за гибелта на приятеля си.

— За Катюшин ли? — казва летецът. — Да, глупаво стана... Преди две недели стана това — пред моите очи, може да

се каже. Виждам го и сега. Лежи Катюшин на пътя, до него още един войник, двамата убити на място, камионът гори.

— Почакай — казвам, — ти, приятелю нещо бъркаш! Кузма Катюшин е загинал преди месец в атака. За това сега ми разказа ефрейтор Рожков от нашата рота.

— Не зная какво ти е разказал ефрейторът — каза летецът, — но аз видях Катюшин преди две седмици, разговарях с него. Пред полета ми заповядаха да се явя в щаба. И пред щаба се сблъсках с Катюшин. Стоеше до камиона. А около машината се суетяха моряци. По това време при нас имаше едно поделение от морска пехота.

Оказа се, че била възложена на Катюшин спешна задача от особена важност — през деня да прескочи с товар по Димидовското шосе до Кортици. Фашистите летели, а и артилерията почуквала. Трябвало обаче да се отпътува, каквото и да стане. И решили в щаба да изпратят Катюшин.

Половин час след отпътуването на Катюшин аз излетях от летището за пре-

хващане на фашистки бомбардировачи. Решено беше да летя на бръснещ полет, за да се промъкна незабелязано. Летим, придържаме се към гората и изведнъж виждам, че „Месер" излита от пътя и набира височина. Трепна ми сърцето. Спомних си за камиона на Катюшин със срочния товар. Тогава ние прелетяхме покрай пътя и аз успях да видя и горящата машина, и разбития мотор. От каросерията се дигаше ярък син огън, Катюшин лежеше убит, с широко разтворени ръце, до него един от моряците — също убит. Така видях Катюшин за последен път. . . Сам разбираш, че грешка не може да има: една машина на шосето, при това с охрана от моряци — не може да се сбърка. . .

Летецът въздъхна и седна до мене натъжен.

В тоя миг при мене дотича някой. Бях в такова състояние, че не погледнах кой вика.

— Другарю сержант, има машина готова за път!

Как се простих с летеца, как се добрах до каросерията, не помня. Почнах да ид-

вам на себе си по пътя. Стъмняваше се. Някой пушеше до мене, като се прикриваше с плащ-палатката. Гледам — Ерьомин, сапьор от втори взвод. Бутнах го. „Не познаваш ли своите?" Оказа се, че той се опитвал да говори с мене, но думите му така си и отлетели край ушите ми. Ерьомин бе излязъл днес от ротата и изпълнил на станцията специално поръчение на командира.

— Видя ли Рожков? — питам.

— Той пътува с първата машина.

— А ти, братко, защо си се окумил? Като че не си на себе си.

Трябва да кажа, че Ерьомин беше известен шегаджия в целия батальон. Ние така го и наричахме — заместник на Вася Тьоркин по общите въпроси. А тук седеше като мумия. Може би се е заразил от моето настроение?

Изведнъж Ерьомин каза такова нещо, че от почуда едва не паднах от камиона.

— Днес загина сержант Катюшин...

Седях, мълчах, цялата ръка си изщипах — исках да проверя спя ли, или не. Не може да бъде! Нима един човек може да бъде убит три пъти?

— Е — казвам му, — разказвай по-ред всичко.

И ето какво ми съобщи Ерьомин.

Миналата нощ снайперистът Юрев и сержант Катюшин като специалисти по маскировка получили задача да ликвидират двама фашистки снайперисти. Тия снайперисти ни пречиха дълго време — всеки ден имахме по няколко ранени от тях. И нашите стрелци не могли да се справят с тях. Пратили Юрев, Катюшин и Ерьомин да окажат помощ. Всичко вървяло добре, без трудности. Катюшин постоянно се шегувал: „За мене е най-трудно да замаскирам мустаците си. Стърчат от всяко прикритие." Стигнали мястото. Катюшин зашепнал: „Ей на тоя бор ще кацна като кукувица." Юрев си избрал позиция под голяма елха. Изкопали те с Ерьомин цяла меча бърлога, покрили я с клони, станала бърлога и половина. А Катюшин се отказал от помощта. „Моята работа е лесна" — казал той. Седнал на своя бор и се закрил с клони.

Много преди разсъмване всичко било свършено. Заповядали на Ерьомин да

се върне. Започнало да се развиделява, когато Ерьомин се добрал до окопите на втора рота. Насреща му по хода за съобщение се задал лейтенант Карасьов.

Ерьомин му докладвал, че се връща на изходната си позиция.

- Вървете след мен — заповядал му лейтенантът, — ще ви дам сандък с патрони да ги отнесете на командира на вашата рота.

И ето, чака Ерьомин във втора рота до командирския блиндаж на самия наблюдателен пункт. Оттук се виждала добре покрайнината на гората, където бил Катюшин и Юрев. Ерьомин поискал бинокъл, вече се било съмнало, да погледа. Изведнъж чул два изстрела от бора, където седял Катюшин. И веднага хитлеристкият снайперист отговорил, двубоят започнал. Началото обаче било лошо: Катюшин паднал от дървото и цялата маскировка се разпиляла. Значи фашистът го открил. Катюшин паднал на снега и лежал. Лейтенантът повикал Ерьомин и му дал сандъка... Изтичал войникът в своята рота, предал сандъка на командира, след това докладвал за

гибелта на Катюшин. Лицето на лейтенант Арбузов се изменило. Пратил двама разузнавачи при Юрев, а Ерьомин с друг пакет — на станцията.

— Ето, Павел Григориевич, всички подробности — завърши Ерьомин.

— Сякаш бълнувам — казах аз. — Един човек не може да бъде убит три пъти. Затова има и специална пословица: „Три смърти няма, но без една не може." Ти си сбъркал нещо, братко. Намен например ефрейтор Рожков ми разказа как Катюшин загинал преди месец в атака пред неговите очи. А един познат летец видял гибелта на Катюшин преди две недели на Димидовското шосе.

— Аз пък с Катюшин вчера вечерта от едно канче ядох каша! — каза тъжно Ерьомин. — Казват месец, две недели! Днес сутринта стана това, с очите си го видях.

— Добре — казах, — сега ще бъдем у нас, там всичко ще се изясни.

А в главата ми беше лабиринт. Рожков си твърди своето, летецът е също сериозен човек. Ерьомин пак също сам е видял. Опитай се да разбереш!

През останалия път мълчахме. Машината спря, скочихме на снега, благодарихме на шофьора и закрачихме с Ерьомин през гората към първата линия. Рожков очевидно бе намерил спътници и бе тръгнал по друга пътека — тоя дек не го видях повече.

След час се промъкнахме през хода за съобщение към блиндажа на ротния командир.

През цялото време фашистите хвърляха осветителни ракети. Вървяхме из окопа като през деня, без да се спъваме. Изведнъж Ерьомин се отдръпна назад, хвана ме за ръката, почувствувах, че целият трепери.

— Там... — мърмори. И показва някъде към завоя.

— Кой?!

Изведнъж пред мене се изпречи сержант Кузма Катюшин. Жив и невредим! Видя ме (току-що бе избухнала ракета) и извика:

— Паша! Приятелю! — и ме прегърна.

Аз дума не можах да кажа, нито се смея, нито плача!

— Но какво става с тебе? — пита той. — Да не е попаднало нещо в окото ти, момче?

— Мустаците ти — му казах — ме погъделичкаха.

И аз не се стърпях: каквото чух днес за него, всичко му разказах: Ерьомин стоеше до мене и потвърждаваше.

— Е, сержанте — казах, — изясни ни сам всичко. Разказвай поред.

А Катюшин се засмя и подви мустак.

— Никой не ти е казал нито една невярна дума — отвърна той. — Всичко отговаря на действителността.

И даде обяснение по всички точки.

Отначало за боя, в който контузили Рожков. Положението в тоя окоп действително било тежко. Представете си: стои пред тебе здрав-здравеничък фашист, а твоите патрони са се свършили! Какво да се прави? До хитлериста има шест-седем метра, да се хвърлиш в ръкопашен бой няма да успееш, ще те застреля. Тук всяка част от секундата е скъпа. И ето, Катюшин спечелил време

за зареждане на автомата по най-прост начин: възползувал се от това, че стоял полуобърнат към хитлериста, извадил празния пълнител от автомата и го хвърлил под краката на фашиста. А тъй като преди Катюшин и Рожков се защищавали с гранати, хитлеристът бил уверен, че съветският боец и сега хвърля граната. Рефлекс, ако искате. Накратко казано, фашистът паднал като покосен в ъгъла на окопа. За тези две-три секунди, докато хитлеристът очаквал взрива, Катюшин сменил пълнителя и се промъкнал до мястото, което съединявало разклоненисто с окопа. Когато фашистът повдигнал глава, за да види защо „гранатата" мълчи, той видял дулото на Катюшиновия автомат и сержантът оставил фашистката глава на предишното място завинаги... После, убеден, че Рожков не е убит, а контузен, Катюшин след боя изпратил санитари... Но санитарите не познавали Катюшин, а в окопа действително никой освен Рожков не останал жив, затова ефрейторът решил, че Катюшин е загинал.

На Димидовското шосе летецът не се е излъгал — действително горяла машината на Катюшин. Задачата била срочна и особено важна. Затова Катюшин взел всички предпазни мерки: приготвил кълчища, взел ракети, прорепетирал с охраната командата „Въздух". И когато се чуло в небето бръмченето на месершмитите, Катюшин наредил да спрат камиона. Събрали от канавката хитлеристки стоманени каски, напълнили ги с кълчища, залели ги с бензин и ги запалили. Една каска горяла на кабината на шофьора, друга в средата на каросерията; в трета каска сложили две сини ракети, които, като избухнали, създали впечатление, че има взрив. Фашистите решили, че машината ще догори сама, и си отишли. В това време се появило звеното на нашите „ястреби". Като ги забелязали, фашистите побягнали по направление на фронтовата линия. Катюшин решил да изчака — може да се върнат. Още повече той преценил курса на нашите летци — те не патрулирали, а отивали срещу някаква невидима противникова група самолети... Когато

всичко затихнало, камионът бързо приел своя обикновен вид и полетял нататък...

— А от бора съвсем не съм падал — се усмихна Катюшин, — защото не съм седял на него. Ерьомин е взел чучулото за мен. И не само Ерьомин. Фашисткият снайперист също. Моето чучуло беше разумно: мърдаше ръце, стреляше с автомат, беше замаскирано отлично. Дръпна една връв, чучулото помръдне ръка, дръпна друга — стреля. Хитлеристът засече това чучуло и го сне. Дръпнах трета връв, подрязаният клон се счупи, чучулото се откъсна и падна на снега. А Юрев през това време успокои навеки фашисткия снайперист, който кълвеше чучулото.

— Ех, вярно казват: „Три смърти няма..." — започна Ерьомин, но Катюшин го прекъсна.

— Не мога да търпя тая пословица. Днешният войник трябва да живее с друга пословица. „Избегнеш ли смъртта три пъти, четвърти път няма да те сполети." Така е!

. . . Навярно сте чували тая поговорка. Тя обиколи целия фронт. Даже понякога ми беше обидно, не вярваха, че се е родила в нашата рота. Честна дума, това е истински катюшиновски израз. А на сержант Катюшин от тоя ден му остана името „три пъти убитият".

3·75 лв.